

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
כי תצא
אלול ה'תשפ"א ב'של"ב
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור דברי הרמב"ם בהלכות תשובה איזוהי תשובה גמורה וכו' הרי שבא על אשה בעבירה, ולאחר זמן נתייחד עימה וכו'. תשובה נוספת (רביעית) ממרן שליט"א לגבי השאלה כיצד יתייחד עמה והרי ישנו איסור בכך, ומו"מ בהסברים נוספים.

ביאור דברי הגמרא מְחַוֵּי רבי יהודה וכו', מדוע היה צריך להמחיש זאת באצבע, ובכמה פעמים היא חזקה שאותו חוטא אכן חזר בתשובה.

התייחסות למ"ש בספר גן נעול הלכות ייחוד בעניין זה, ותשובות על הערתו לגבי מה שהביא בשם מרן שליט"א. נפקא מינה לגבי חטאים אחרים שעבר האדם וברצונו לחזור בתשובה עליהם.

תשובה לשאלה לגבי מ"ש בשערי יצחק בעניין קניית מטה מאדם שאינו יר"ש והחילוק המובא שם בן קבוע לעראי, ועניינים נוספים בגדרי קדושה וכו'. חשיבות עשיית התשובה באותו מקום שבו נעשתה העבירה, ודברי מהר"י אייבשיץ בספר יערות דבש לגבי מקומות של חוסר קדושה וצניעות.

בשבח קונטרס "בין שבעים זאבים" – הליכות והלכות יציאת נשים לעבודה, מאת הרה"ג יעקב לוי הי"ו.

בשבח "סדר סליחות ללילי אשמורות" שיצ"ל השבוע ע"י מוסדות יד מהרי"ץ, המעלות המיוחדות שבו, נוסחאות שלא ידעו מהם בעבר ואפילו שגיאות וכו'. ביאור מקור שם זה 'סדר סליחות ללילי אשמורות', והרחבה לגבי גירסת קריאת שם השם במלים 'אשרי העם שי"י אלהיו' בהוצאת אל"ף ממש.

בשבח הספר "בשעה אחת" – הלכה יומית לבני ק"ק תימן יע"א מלוקט מתוך ספרי מרן שליט"א, בהוצאת הרה"ג יקיר דב שונים הי"ו.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 607

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש להצלחת כל התורמים למגבית השנתית 'אחת בשנה', המתקיימת בימים הללו עבור התפתחות מוסדות יד מהרי"ץ להפצת תורה ומסורת יהדות תימן. המקום ב"ה ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, ויפתח לב בניהם לתלמוד תורתו, ויגדלם לעבודתו וליראתו, וימלא כל משאלות לבם ולבכם לטובה, אכי"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש להצלחת כל התורמים למגבית השנתית 'אחת בשנה', המתקיימת בימים הללו עבור התפתחות מוסדות 'יד מהרי"ן' להפצת תורה ומסורת יהדות תימן.

המקום ב"ה ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, ויפתח לב בניהם לתלמוד תורתו, ויגדלם לעבודתו וליראתו, וימלא כל משאלות לבם ולבכם לטובה, אכ"ר.

ביאור דברי הרמב"ם בהלכות תשובה איזוהי תשובה גמורה וכו' הרי שבא על אשה בעבירה, ולאחר זמן נתייחד עימה וכו'. תשובה נוספת (רביעית) ממרן שליט"א לגבי השאלה כיצד יתייחד עמה והרי ישנו איסור בכך, ומו"מ בהסברים נוספים.

כתב הרמב"ם בהלכות תשובה ופ"ב הלכה א', אי זו היא תשובה גמורה. ישנה תשובה שאינה גמורה, וישנה תשובה גמורה המגיעת עד לכסא הכבוד. הרמב"ם שואל, מה היא התשובה הגמורה? והוא עונה כך, זה שבא לידו דבר שעבר בו, ואפשר בידו לעשות, ופירש ולא עשה מפני התשובה. לא מיראה, ולא מכשלוך כח. כיצד? הרי שבא על אשה בעבירה, ולאחר זמן נתייחד עמה, והוא עומד באהבתו בה, ובכח גופו, ובמדינה שעבר בה, ופירש ולא עבר, זהו בעל תשובה גמורה. הוא ששלמה אמר, 'זיכור את בוראיך בימי בחורותיך' וכו'.

נשאלת השאלה, כיצד אדם זה מתייחד עם אותה אשה? איך מותר להתייחד אתה, הרי יחוד זה בעצמו הוא עבירה? הוא רוצה לשוב בתשובה גמורה, ובכל זאת הוא מתייחד עמה... עמדנו על שאלה זו בש"ע המקוצר בהלכות יחוד וסימן ר"ג ס"ק א', דף רפ"ד בזה"ל, כתב הרמב"ם בפרק ב' מהלכות תשובה הל"א, איזוהי תשובה גמורה וכו' הרי שבא על אשה בעבירה ולאחר זמן נתייחד עמה וכו' ופירש ולא עבר, זהו בעל תשובה גמורה ע"כ. ולכאורה קשה, דהייחוד גופיה אכתי עבירה הוא בידו.

כתבנו על כך בס"ד שלוש תשובות. אפשר לומר דהכי קאמר, בעל תשובה גמורה בדבר זה, דהיינו מאיסור ערוה דחמירא טובא, והיא עיקר העבירה שהייחוד אסור בגללה. וכל שכן

אם איסור הייחוד אינו מדאורייתא אלא מדרבנן.

זהו אמנם תירוץ דחוק, אבל ישנם אחר כך תירוצים טובים יותר. אי נמי מיירי באופן שהוא אנוס על הייחוד. למשל, שהדלת נסגרה עליו לאנסו, ולא נותר לו מה לעשות. כיון שהוא לא היה אשם בדבר וכך אירע שלא מרצונו ובכל זאת הוא לא נכשל בה, הרי הוא נחשב לבעל תשובה גמורה. אי נמי מיירי באותן נשים שמותר להתייחד עמהן, כגון בתו ואחותה, או שתי יבמות או צרות או אשה וחמותה.

זאת השאלה, ואלו שלושת התשובות, שכתבתי בזמנו מעצמי. אז לא ראיתי שרבים מגדולי ישראל כבר דנו על כך בספרים. בעז"ה בהמשך נראה את מה שאמרו בזה, אבל נקדים תחילה כי נתחדשה לי תשובה רביעית, ואולי הוא היותר טובה מכולן. לא מוכרחים להסביר שהוא נתייחד עמה ממש ביחוד שהוא אסור מצד הדין, באופן שהדלת נעולה. אלא יחוד קל, כמו יחוד של חתן וכלה. אעפ"י שבזמננו רגילים לנעול את הדלת של חדר היחוד, הדבר אינו מוכרח, וחתן וכלה יכולים להתייחד גם אם הדלת אינה נעולה.

הבאנו זאת בש"ע המקוצר חלק נישואין וסימן ר"ו, אות תרכ"ט, דף של"ג, שישנם האומרים זאת גם בדעת הרמב"ם הסובר שחתן וכלה צריכים להתייחד לאחר החופה, וחופה זו היא גומרת את הנישואין. כתבנו שבדבר זה נחלקו הדעות. ישנם האומרים שצריך יחוד גמור, וישנם האומרים שאין צריך יחוד גמור. לשיטתם, החתן והכלה צריכים להיות יחדיו בחדר אחד, כיון שיחוד כזה נחשב לגומר את הנישואין. עצם ישיבתם בצורה קרובה, כזוג, האחד ליד השני, מה שאינו מקובל בדרך כלל בין איש ואשה זרים, הרי זה מראה שהיא אשתו. בדין נישואין. יחוד כזה הוא נחשב ומועיל בין חתן וכלה, אעפ"י שיחוד באופן כזה עם אשה שאסור להתייחד עמה אינו יחוד גמור הנחשב לעבירה. כך כתבנו בס"ד שם, יש סוברים (כגון בית חדש, המקנה, בית מאיר, ערוך השלחן וחזון איש) שאף לדעת הרמב"ם לא בעינן בחתן

לעולם. ובכל זאת, תשובה זו אינה גמורה. אותו החוטא רוצה לזכות למעלה השלימה, למצוה מן המובחר, לזכות לתשובה גמורה, ולהוכיח כי באופן מעשי הוא כבר לא ישוב לחטא.

בין שעצם מעשה היחוד אינו התשובה גופא, אלא הוכחה גרידא שהצליח לעמוד בניסיון אשר שווה בדיוק לניסיון שהיה לו בעבר, לכן יש מגדולי ישראל שהבינו כי להלכה הדברים כפשטן, כלומר שמותר לו להתייחד עמה. וזאת, בכדי להוכיח את עומק התשובה שלו. מאידך, ישנם האומרים כי ח"ו לומר כן, לא יעלה על הדעת. אסור לו בשום אופן להתייחד עמה. וכמשל נציין כי כן כתב מהר"צ הכהן מלובלין בספר תקנת השבים [סימן טז], וכדלקמן.

מקור דברי הרמב"ם הם מהגמרא במסכת יומא [דף פ"ו ע"ב], שם כתוב כך, היכי דמי בעל תשובה? אמר רב יהודה, כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה. מחוי רב יהודה, באותה אשה, באותו פרק, באותו מקום. עפ"י זה הרמב"ם כתב את שכתב, אבל במלים אחרות.

ישנו הבדל בולט בין הרמב"ם לבין הגמרא. בגמרא כתוב שהוא ניצל פעם ראשונה ושנייה, דהיינו פעמיים, אך לפי הרמב"ם מובן כי מספיק אפילו פעם אחת. וכן היא גירסת הרי"ף והרא"ש, שלא גרסו בדברי הגמרא, פעם ראשונה ושנייה. וכמו שעמד על כך הלחם משנה שם. משמע שאפילו בפעם אחת מספיק. וטעם הדבר עפ"י מה שאמרנו מקודם, שהעובדא שהוא לא נכשל עם אותה אשה אינה עצם התשובה, אלא רק הוכחה לתשובה. וז"ל מהר"צ הכהן מלובלין, ומה שאמרו היכי דמי בעל תשובה כו' עיין שם [ביומא פו:] כפי גירסא שלנו צריך שיזדמן שני פעמים וניצל, דבתריהו חזקא שלא יכשל עוד. ורי"ף ורא"ש ורמב"ם לא גרסי פעם ראשונה ושניה, ובפעם אחת סגי. ומכל מקום צריך שיזדמן לידו וניצל. כבר יישובה רמב"ם [ברפ"ב מהלכות תשובה] דזהו לענין תשובה גמורה ומן המובחר, וכתב ואם כו' אע"פ שאינו תשובה מעולה, מועלת היא.

וכלה ייחוד גמור, והעיקר שלא יהיו שם רבים, אבל מועטים לית לן בה. ויש (שיירי כנסת הגדולה) מחמירים מאידך שצריך לסגור הדלת והחלונות, כמובא בהרחבה באוצר הפוסקים כרך ט"ז וכו'. וטעם הסוברים דלא בעינן ייחוד גמור בנדון דידן, נראה כי הוא משום שהכוונה בזה שיהיו בקשר וקרבה שלא היתה ביניהם בעבר, על כן סבירא להו דבהכי נמי סגי.

מכאן לכאורה יש לנו תשובה נוספת לשאלתנו דלעיל, שמתייחד עמה באופן שאינו אסור מדינא, והרי הוא בעל תשובה גמורה.

שאלה מהקהל: אם אותו בעל תשובה נכשל באשה זו, הרי הוא מוכרח להתרחק ממנה לגמרי. מדוע הוא מתייחד עמה אפילו יחוד שאינו גמור. או אפילו אם היא מותרת ביחוד גמור, כגון אחותו, הרי הוא נכשל בה?

תשובת מרן שליט"א: אתה שואל שאלה טובה, ובעצם הדבר נכון. שאלתנו היא רק על ההוה אמינא שיתכן היתר יחוד מסויים, ועל כך אנחנו משיבים שזהו יחוד שאינו אסור, אבל בעז"ה הדברים יתבררו בהמשך.

למעשה, בגוף שאלה זו, האם מותר להתייחד עם אשה שהוא נכשל בה בשביל להוכיח את חזרתו בתשובה, נחלקו גדולי ישראל. ישנם שסברו כי בשביל לחזק את התשובה שלו, מותר לו להתייחד עמה. וישנם שאמרו שהדבר אסור בשום אופן, ולא יעלה על הדעת.

בשביל לבאר זאת היטב נקדים כי מדובר אפילו באדם שנכשל באותה אשה עשרות פעמים, וקשה, כיצד מספיק יחוד כזה רק בפעם אחת כדי להוכיח שהוא חזר בתשובה?

אבל התשובה היא, שכבר מלבד היחוד שאנחנו מדברים עליו, לפני כן הוא חזר בתשובה והתחרט, ואכן כוונותיו טובות ורצויות. הדבר מבוסס בהמשך דברי הרמב"ם [הלכות תשובה שם] שאומר כך, מה היא התשובה. הוא שיעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד, שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו', וכן יתנחם על שעבר שנאמר כי אחרי שובי נחמתי. ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא

ואפשר לומר גם כן, מה שאמרו היכי דמי בעל תשובה, היינו שיהיה נקרא בשם זה דבעל תשובה, וקריאת השם, היינו שיהיה עצמותו כך, דאז נעשה לו שם העצם קבוע וקיים. וכל בעל תשובה אע"פ שלשעתו הוא שב באמת, והוא בעל תשובה לשעה, כיון דאינו בטוח שלא יתקלקל ויחזור לסורו, אינו נקבע לו לשם עצמו, עד שיבוא לידו דבר עבירה פעם אחת ושניה כגירסא דילן, דבזה בטוח דלא יחטא עוד. זוהי הסיבה שהוא מכונה "בעל" תשובה, כיון שהגיע לדרגה גבוהה כזו. כיו"ב מצינו שישנו אדם המכונה "בעל" לשון הרע, דהיינו שנקבע לו שם כזה. וע"י שלחן ערוך המקוצר סי' קמ"א הערה ז'.

בהמשך הוא אומר כך, דהיכי משכחת לה ובשעת עבירה בתחילה נתייחד עמה, ואח"כ שאר התקרבות, והרי אסור להתייחד. וכי סלקא דעתך דהותר איסור יחוד לבעל תשובה? ולא משכחת לה באותו מקום.

ואפילו אם אירע שהיתה עמו ביחוד, צריך לברוח מיד. הוא מחוייב לעשות כל טעדיקי כדי להימלט ממקום זה. ודבר זה חובה על כל אדם, וכל שכן על בעל תשובה שצריך לגדור עצמו ביותר. ובסנהדרין [דף קז רע"א] דלעולם לא יביא עצמו לנסיון שלא יכשל וכל שכן בבעל תשובה. וכן הוא בספר חסידים [סימן קס"ז] דלא יאמר אדם הרי אני באותה כו', אקיים זה דשמא תתרצה, ולא אמרו שיביא עצמו לעון, עיין שם.

אולם אעפ"י שהוא כתב כך, בסופו של דבר [אות ו'] הוא כתב כך, ואיברא נהירנא זה זמן רב שהיה בידי ספר רב יבא, וראיתי שם בתהלים על פסוק 'החליק אליו בעיניו' מביא מהבעל שם טוב בשם מתיבתא דרקייעא, להתיר להביא עצמו הבעל תשובה לידי כך.

ושוב ראיתי דגם בספר כלי יקר ריש פרשת חוקת כתב כן, ופירש בשם יש מפרשים בזה מה שאמרו במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד, היינו דהם אסורים להתייחד ולהביא עצמם לידי נסיון, מה שאין כן הבעל תשובה, עיין שם.

זהו ממש חידוש מבריק. פירוש מחודש ומוזר. הצדיקים אסורים ביחוד, אך לאותם הבעלי תשובה מותר להתייחד עם אותה האשה, וזאת בכדי להוכיח ולהשלים את התשובה.

ברם צריכים לדעת כי מדברים על בעל תשובה אמת, שגמלה בלבו החלטה גמורה שלא יבוא לידי חטא, והוא רוצה לעמוד בניסיון ובטוח ביכולותיו, וחפץ להתגבר על עצמו.

בהערה שם הביאו את לשון הכלי יקר שמדמה זאת לפרה אדומה, כעין שהבאנו בשיעור שעבר, כלי יקר פרשת חוקת. מחוי רב יהודה באותו פרק ובאותה אשה ובאותו מקום, כי מקום החטא, ושער שעבר בו, צריך ששם תהיה גבורתו להתגבר על יצרו, שכבר טעם בו טעם עבירה, ומבקש לימודו. וזהו שכתוב 'זהה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי, דוקא במקום החטא אשר שם יאמר להם 'לא עמי אתם', במקום ההוא תהיה התשובה, ושם יאמר להם 'בני אל חי'.

ויש אומרים שזה כוונת רז"ל, מקום שבעלי תשובה עומדים, צדיקים גמורים אין יכולין לעמוד שם, כי הבעל תשובה צריך לעמוד במקום אשר עמד שם כראשונה, ולהתייחד עם אותה אשה אשר חטא. אבל לצדיק גמור, אסור הייחוד, כי אסור להביא נפשו בנסיון. נמצא שיחוד דהיינו עצם התשובה מטמא הטהורים ומטהר הטמאים. זה כמו פרה אדומה. וכן צריך כל בעל תשובה, להטות לקצה אחרון בדבר שחטא בו, כדי שיצא לדרך הממוצע. בדרך האומנין הרוצים ליישר עין מעוקם, שצריך לעקמו לצד שני. אבל לצדיק גמור, לא יתכן דרך זה, אלא שצריך לילך בדרך ממוצע תמיד.

אולם אף שמהר"צ הכהן מלובלין מסיים ואומר על כך בזה"ל, ובעיקר דבר זה צריך לעיון מאד, ולא ניתן ליאמר כלל, מפליא שרבינו אליהו הכהן בעל הספרים שבט מוסר ומדרש תלפיות ועוד ספרים, גם הוא אומר כך בשניים מספריו - אזור אליהו [אות רל"א] ומדרש האתמרי [דרוש ה', דף צ"ח] - כדבר פשוט, ואפילו לא מזכיר דעה החולקת.

שנמשך מזה שהבעל תשובה כדי שתהיה תשובתו שלימה, ילך לבקש אותה אשה לעמוד עמה בנסיון, אינו מתיירא שיבוא תקלה על ידו, אעפ"י שיצרו תקיף עמה ביותר, משום שבא ליטהר מסייעין לו.

ושם [סוף דף צ"ט] הוא כתב כך, ובזה נראה שיובן מאמר רז"ל, במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, והמפרשים פירשו שבהיות שהבעל תשובה צריך להיות באותו פרק באותו מקום באותה אשה. אמנם הצדיק גמור, אין לו הכרח לעמוד בנסיון, משום שלא חָטָא, לכן בעל תשובה גדול ממנו.

[הוסיף כאן ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א בזה"ל, י"א שנתייחד בכוונה. הא מלישנא דגמרא ורמב"ם משמע שנודמנה לו האפשרות לכך, והייחוד הוא עצם האפשרות. ויש לומר דמיירי כגון שהיו שם אנשים באופן שהייחוד היה מותר, ויצאו משם ומצא את עצמו לבדה עמה. אף שהלך משם מחמת איסור הייחוד, כיון שנתגבר על עצם העוון שהוא כאש בנעורת כידוע, כבר הוכיח שעשה תשובה גמורה].

והנה אעפ"י שאכן ישנן דעות כאלו, ווע"ע בן יהודע בסוטה דף לו: לגבי יוסף הצדיק, שבא הביתה לעשות מלאכתו, ביאור העניין, ומ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך פרשת וישב ע"פ ויוסף הורד מצרימה ד"ה ובספרו, בכל זאת תמהתי עליו תמיהה צדדית. הרי בעל שבט מוסר מביא בספריו תדיר את דברי רבינו יהודה החסיד בספר חסידים. כגון גם בספר מדרש תלפיות, שהוא מזכירו בכל מקום. ספר חסידים היה בשימוש הקבוע. כיצד יתכן שבסוגיא זו נשמטו לו דבריו המפורשים של רבינו יהודה החסיד, שאסור לו להתייחד עמה.

כמו שהבאנו מקודם וד"ה ואפילו מן הספר 'תקנת השבין' שכתב בשם ר"י החסיד, כי כוונת הגמרא אינה שיביא את עצמו למצב כזה, כמו שהבינו אחרים ואמרו שבאופן שהוא בעל תשובה שלימה ויודע בעצמו שאפילו אם יחזור לו הנסיון יוכל לעמוד בו, מותר לו מדינא להתייחד עמה. ר"י החסיד דחה שלא יאמר אדם כך. ותמוה, כיצד אם כן יתכן שנתעלמו

וז"ל (בספר אזור אליהו), שמעתי מהחכם רבי טוביה הכהן, שכוונת המאמר יובן בדרז"ל, איזהו תשובה גמורה. מחוי רב יאודה, באותו פרק באותה אשה כו'. ידוע שיחוד אסור, ונמצא שהעושה עבירה ושנה בה, כלומר ששנה – דהיינו שחזר – להתייחד עם אותה אשה כדי לעשות תשובה גמורה שהיא באותה אשה, נעשה לו דייקא בהיתר שלו מותר להתייחד עמה, כדי לפרוש ממנה ולכבוש יצרו, כדי שיהיה תשובה גמורה. כבישת היצר שלו, היא נחשבת עבורו לתשובה גמורה.

ובזה פירש מאמר, במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, כלומר הצדיק גמור אינו יכול לעמוד ביחוד עם אשה, ובעל תשובה יכול לעמוד עמה כדי שיהיה בעל תשובה גמור.

לפי זה הוא מוסיף בעצמו ומפרש פירוש חריף בזה"ל, ובזה פירשתי אני, מאמר אם ראית תלמיד חכם שעשה עבירה בלילה, על תהרהר אחריו, שמא עשה תשובה. וזהו הטעם שנתייחד עם האשה זאת, כדי שיהיה תשובה גמורה וכו'. ראית אותו תלמיד חכם שנתייחד עם האשה, למה? בגלל שהוא חזר אז בתשובה, ואין להרהר אחריו. פירוש ממש מפליא.

לרבינו אליהו הכהן יש ספר נוסף הנקרא 'מדרש האתמרי', ואף ששם הוא מאריך בכללות סוגיא זו, לא נקרא כעת אלא את הנוגע לענייננו בזה"ל, בענין בעל תשובה, יש לומר שכיון שהוא בא כמזהיר שבא לעשות תשובה. כי כוונות אדם זה הן אך ורק לשם שמים, וח"ו הוא אינו רשע. לכן אעפ"י שיביא עצמו לידי נסיון לבוא להתייחד עם אותה אשה, מאחר שבא כמזהיר ובא לְטַהֵר, מסייעין אותו, אינו מתיירא שיבא לידי תקלה על ידו. אל לו לחשוב, מדוע אכניס את עצמי לנסיון, הרי אסור לאדם להכניס את עצמו לנסיון. כי מכיון שמטרתו היא לחזק את התשובה שלו, וכשם שכאשר רוצים ליישר דבר מה, מעקמים אותו תחילה לצד השני, כך יהיה לו סייעתא דשמיא, ואין לו לחשוש למכשול. ולכן מחוי רב יהודה, באותו מקום באותה אשה, שאף

מעניי רבינו אליהו הכהן דברי הספר חסידים, אעפ"י דשמעתתיה בפומא תדירא. הוא אפילו לא הזכיר אותו, ולא כלום. כיצד נשמת לו? אכן, עיינתי בספר חסידים ובסימן קס"ז, וראיתי כי הכוונה שהבינו בדבריו לאסור על אותו בעל תשובה להתייחד עמה, שמא יכשל, אינה מוכרחת. אפילו שישנם מגדולי ישראל שהבינו כי הספר חסידים התכוון לכך, ישנם שהבינו אחרת, והלשון מסייעתם.

לכן בשביל לברר את הענין מיסודו, נקרא את לשון ר"י החסיד, ונסביר אותו תחילה כפי שהבינוהו מהר"צ הכהן מלובלין וסיעתו. וז"ל, אל יאמר, הרי אמר רב יהודא, באותה אשה באותו מקום באותו פרק, אקיים זה. כיון שבעל התשובה הוא רוצה לקיים את דברי הגמרא, הוא עלול גם ללכת ולהתייחד עמה. ר"י החסיד מזהיר אותו לבל יעשה זאת, והוא מסביר מדוע, כי שמא האשה תחפוף להזדקק, ויהיה לו חטא. ולא אמרו שיביא אדם עצמו לידי עון. כפי שהובא בילקוט מפרשים על ספר חסידים המפואר ודף קצ"ז, מפרש בספר אפרקסתא דעניא בזה"ל, על כרחך צ"ל כונת אמרם ז"ל באותה אשה וכו', ר"ל אם נזדמן כך ועמד בנסיון. זאת אומרת דתשובתו שלמה, אבל לא יביא את עצמו לידי נסיון. לפי פירושו יוצא שדברי חז"ל נאמרו דוקא באופן שקרה מקרה שנתייחד עמה בלי כוונה, בעל כרחו ושלא בטובתו, והכוונה אינה שהוא הביא על עצמו את המצב הזה.

עוד הביאו שם בשם ספר 'לשון חסידים', שישנם המפרשים פירוש כזה, אך הרב בעל 'לשון חסידים' דוחה אותו, ואומר שמוכח בספר חסידים ההיפך. כי יש לדייק בלשון ר"י החסיד, שלא אמר שהוא בעצמו ייכשל, אלא שהמכשול יהיה לאשה. שהרי כך כתוב שם, שמא האשה תחפוף להזדקק, ויהיה לו חטא. הרי שעל ידי היחוד, הוא מכשיל את האשה. כך יוצא שאפילו אם מוסכם עלינו שמצדו מותר להתייחד עמה, משום שהוא חוזר בתשובה, ודבר זה הוא מצויין כיון שנעשה כעת צדיק גמור, ובעל תשובה מושלם. עליו אין שום

פקפוקים, אדרבה, הוא משובח בכך שרוצה להוכיח את שמצליח לעמוד בנסיון גדול כל כך. אך מכל מקום, מה יהיה איתה? אם היא תרצה לחטוא, הינך עובר על איסור 'לפני עור'. וזה לשון ספר 'לשון חסידים', כפי שהובא בילקוט מפרשים שם, הרי אמר רב יהודא באותה אשה באותו מקום באותו פרק, אקיים זה. כי שמא האשה תחפוף להזדקק ויהיה לו חטא – ר"ל שמא תחפוף היא להזדקק, אף שהוא לא יחפוף, בכ"ז מביא עליה חטא, שהיא תחפוף לעשות עבירה. אבל בספר יעלזו חסידים (שהוא קיצור ספר חסידים מהרב הק' בעל פלא יועץ ז"ל) כתב, לא יעשה כך, כי שמא יביא עצמו לידי עון, נראה שפירש כוונתו שמא יכשל בחטא.

ובאמת אין זה כוונת רבינו, שלא כתב אלא שמא "האשה תחפוף" להזדקק. והכוונה כנ"ל. מוכח איפוא שר"י החסיד לא חשש על אותו בעל תשובה, אלא על האשה, משום שהוא מכשיל אותה.

ובכן, מעתה שאלתנו מתורצת במקצת. אעפ"י שמסקנת ר"י החסיד בספר חסידים ורבינו אליהו הכהן אינה ממש שווה, בכל זאת ההבדל ביניהם הצטמצם. רבינו אליהו הכהן מתיר להתייחד עמה, ואדרבה, לדבריו כן ראוי לעשות, כדי שתהיה תשובה גמורה. מאידך, בספר חסידים שולל זאת, אך לא עד כדי כך, מטעם שישנו חשש שייכשל בחטא, כי תהיה לו שמירה מיוחדת וסייעתא דשמיא, והבא ליטהר מסייעין בידו. הוא חזק מצד עצמו, ואין מה לדאוג מן הבחינה הזו. אך מה שר"י החסיד מיאן בזה, אינו אלא משום חשש האשה.

וכיון שהחשש הצטמצם, וכל כולו הוא רק מחשש שמא האשה תחפוף להזדקק, מפני חשש קל כזה, דעתו כי יש מקום לדון ולהקל לגמרי. כי זה אולי. שמא. ועוד, אפילו אם היא תרצה לחטוא, מאחר שהוא חוזר בתשובה, בסופו של דבר לא ייארע פה חטא. לכן רבינו אליהו הכהן אינו חושש עד כדי כך.

והוספת העורך: לא זכיתי להבין את עומק הנידון בכוונת הספר חסידים, כי קשה לדעת

ו'ע"א, תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו, שנים אדוקים בטלית. לפי דברי הגמרא בהמשך, התפיסה האמורה כאן היא בכרכשתא, דהיינו בקצוות הטלית. שני אנשים תפוסים בקצוות הטלית מגיעים לבי"ד, זה אומר כולה שלי, וזה אומר כולה שלי. מה עושים איתם? זה נוטל עד מקום שידו מגעת, וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקין בשוה.

מחוי ליה רבי אבהו, ובשבעה. רבי אבהו הראה באצבעותיו כלפי השמיים, ורצה לומר בזה שבי"ד אינם יכולים להאמין להם, אלא הם צריכים להישבע.

ישנם מקומות נוספים כאלו שמוכח כי מחוי היינו מורה באצבעות, וממילא גם בסוגייתנו, מחוי היינו שרב יהודה הראה באצבעותיו. אבל דבר זה אומר דרשני. בפשוטו הנני מבין שרב יהודה הראה לחכמים ולתלמידיהם הנמצאים עמו באצבעו, דהיינו שלקח את אצבע ימינו ונפנף בה בצורה החלטית, שלוש פעמים מלמעלה למטה [מרן שליט"א מדגים זאת], באותו מקום, באותה אשה, באותו פרק. הראה באצבע. אבל עדיין לא מובן, בשביל מה צריך לעשות את התנועות האלו? מה העניין להדגיש זאת כל כך? לכאורה מיותר. אם הוא לא היה מראה באצבע, מה היינו מפסידים מכך? האם ישנו כאן דבר חסר או דבר שאינו מובן? הרמב"ם למשל לא הוצרך להביא את ענין האצבע, משמע שהכוונה מובנת גם מבלי להמחיש זאת באצבע. מה רב יהודה נתכוון להראות פה?

קושיא זו היתה קשה לרבינו יוסף חיים בספר בן יהוידע [יומא שם]. וז"ל, יש לדקדק, הוה ליה למימר אמר רב יהודה, ומאי לשון מחוי?

ונראה לי דשאלה זו שנשאלה בביהמ"ד, לא השיב להם רב יהודה לשון זה באותו מקום וכו', אלא אחוי על בעל תשובה אחד שהיה בדורם, או קודם דורם, שאמר כגון תשובה של פלוני. ורבנן ידעי, דתשובה של אותו אדם, היתה באותו מקום באותה אשה באותו פרק. דהיינו, רב יהודה לא אמר בפיו את הדין בהדיא, רק

האומרים שעליו יש שמירה מיוחדת אך האשה בחשש חטא, שזה תמוה, עם מי היא תחטא. הרי הוא יברח ממנה כבורח מפני האש. ומה שנכתב בפנים שהוא מענין לפני עיור, צריך ביאור. וגם מסתברא לכאורה שלא תהיה לה שום יצר תאוה כלפיו בזמן שהוא נכנס כדי לנעוץ חרב בינו לביתה. ויש לעיין. ולאידך גיסא קשה לדעת האומרים שהוא עלול להיכשל, קושיית האומרים שר"י החסיד מדבר בהדיא על האשה ולא עליו. ובהכרח כתוב כאן דבר שאינו מחזור דיו.

על כן מסתברא לענ"ד שר"י החסיד סובר שעדיין אותו בעל תשובה בחשש חטא מסויים, דלא כשיטת רבינו אליהו הכהן, ור"י החסיד נתכוון למנעו מכך בדרך עקיפה וצדדית, ואומר לו, אף שאעפ"י שהינך בטוח – שלא בצדק – בעצמך וביכולותיך שלא תחטא, אין זאת אלא אם אתה לבד במערכה, אך האם אתה יכול להוסיף עליך נסיונות שאינך יכול לשערם מראש? האם תדע כיצד האשה תתנהג? ומה תעשה אם לפתע יבוא אליך נסיון שלא התכוונת אליו? על כן העצה היעוצה, אל תקרב אל פתח ביתה. ומיהו קושטא קאי שהוא עדיין בחשש מכשול, כי כן דרך רוב ככל החוטאים, שמלכתחילה אינם מתכוונים להגיע לעצם האיסור, אלא רק לעבור גבול שבעיניהם הוא דק, אבל תוצאותיו מי ישורן רח"ל. כאשר נכנסו לרשתו של היצר הרע הוא כבר מוצא דרכים לסבבם ולבלבלם עד שמגיעים לדיוטא תחתונה. לכן אומרים לאנשים כאלו, דע לך, אתה מתחיל בדבר דק, אבל לא תוכל לדעת איפה תגמור, משום שישנן נסיונות שאינך יכול לצפות מראש. שאול יצ"ו.

ביאור דברי הגמרא מחוי רבי יהודה וכו', מדוע היה צריך להמחיש זאת באצבע, ובכמה פעמים הוא חזק שאותו חוטא אכן חזר בתשובה.

צריכים להבין היטב את דברי הגמרא דלעיל, מה הפירוש, מחוי רב יהודה, באותה אשה וכו'. בדרך כלל, מחוי היינו מראה באצבעו, וכן מצינים כיו"ב לדברי הגמרא בבבא מציעא [דף

הצביע על בעל תשובה שהיה בדורו, והחכמים כבר הבינו.

אי נמי, רב יהודה השיב בפירוש דברים אלו, אך אחוי באצבעו על חיצון ואמצע ופנימי, להודיע להם הטעם שצריך להיות בשלשה חלוקות אלו, מקום ואשה ופרק וכו'. פירוש זה האחרון קצת סתום, אבל בספר בניהו הוא הרחיב בו יותר. יעו"ש.

אבל במחילת כת"ר הרמה, הפירוש נראה לי מאד דחוק. קשה לומר שלשון מְחִי הוא להעמיד את כוונתו כלפי אדם מסויים, ושכך רק הבינו החכמים מדעתם.

אך לפני שנתרץ זאת בס"ד באופן מרווח, יש לעמוד על שאלה אחרת. לפי גירסתנו בגמרא יוצא שמספיק רק פעמיים להתייחד עמה ולא להיכשל כדי להיקרא בעל תשובה גמור. ובעל 'תקנת השבין' מסביר זאת ואומר בהדיא, בתרי זימני הויא חזקה, וכדלעיל. וקשה, הרי דין זה לכאורה אינו נכון. הכלל הידוע הוא בתלת זימני הויא חזקה. זו מחלוקת רבי ורשב"ג במסכת יבמות [דף ס"ד ע"ב], האם בתרי זימני הויא חזקה או בתלתא זימני הויא חזקה, ולהלכה קיימא לן שבשלושה פעמים יש חזקה. מדוע לגבי בעל תשובה מספיק שני פעמים כדי לקבוע חזקה?

כל זאת הוא רק לפי הגירסא בגמרא שלפנינו, אך הקושיא מתעצמת לפי גירסת הרמב"ם וסיעתו שמספיק פעם אחת בלבד. להיכן נעלמה החזקה? הרי אפילו לפי דעת המיקל, צריכים שני פעמים לפחות כדי לקבוע חזקה? אך צריכים לומר, כי על כך בא רב יהודה לענות. מְחִי רב יהודה. הוא הראה זאת בשלושת אצבעותיו [מרן שליט"א מדגים זאת], להשמיענו שבכדי להיקרא בעל תשובה גמור צריכים שלושה דברים. באותו פרק, באותו מקום, ובאותה אשה. שלושה דברים אלו נצרכים כדי "להחזיקו" לבעל תשובה גמור. היה לו צורך להראות זאת בשלושת אצבעותיו, כדי שידעו שכל זאת נצרך כדי שיוחזק בתשובה.

אמנם לא מדויק לומר למסקנת הגמרא ביבמות דבתלתא זמני הויא חזקה, כמו שאמרנו, כי הגמרא שם מחלקת בין נישואין ומלקות, שבזה הלכה כרבי, לבין וסתות ושור המועד שבזה הלכה כרשב"ג. אך קשה להבין מסקנא זו, מה החילוק. ויש שם בספרי רבותינו הראשונים ביאורים רבים ושונים, ואכמ"ל. ועיי' אסיפת דעותיהם בתלמודית כרך י"ג ערך חזקה כהן מדף תשל"ט.

לאמיתו של דבר אין לכך קשר אמתי לסוגיית חזקה. כי בשביל להחזיק דבר מה, צריך לחזור על אותו הדבר במשך שלוש פעמים, אך כאן הם שלושה דברים שונים, אבל אעפ"י כן הדבר אינו נורא, משום שלפי האמת איננו זקוקים כאן לחזקה, אלא רק למשהו דומה לחזקה, כי כפי שהדגשנו מקודם, אותו האדם חטא פעם אחת, או אפילו עשרות פעמים, ולא משנה כמה, וכבר הוא חוזר בתשובה שלימה. זאת אומרת שהוא כבר קיים את עיקרי התשובה המפורטים והידועים, והימצאותו עם אותה אשה בייחוד ועמד בניסיון, איננה גוף החזרה בתשובה העיקרית, אלא השלמה. תיקונו האמתי המוקדם הוא החרטה והבכי והידיויים וכל תיקוני התשובה הפשוטים, וכבר גמר בלבו שלא ישוב לחטא זה לעולם. עשה כל מה שיכל בכדי לחזור בתשובה. ואמנם ענין הסיגופים לא נזכר ברמב"ם, אך לא ניכנס לשאלה הזו כעת. עזב את חטאו והסירו ממחשבתו, ועתה הוא מוסיף נדבך נוסף, שמתייחד עמה ועומד בניסיון.

וכיון שדבר זה האחרון אינו עצם החזרה בתשובה, אין צריך לכך שלושה פעמים ומספיק אפילו פעם אחת. אך בכל זאת, מכיון שעצם שילוש הדברים מחזק את ענין התשובה, לכן רב יהודה הראה באצבעות ידיו את המספר שלוש, להדגיש זאת בעיני הלומדים.

שאלה מהקהל: מאי שנא משור שנגח שור היום, ונגח חמור למחרת, וגמל ביום השלישי, שנעשה מועד לכל, כדאיתא בב"ק דף ל"ז, הרי זה שלושה דברים שונים, ובכל זאת נחשב חזקה?

אמו או בתו וכיו"ב, שבעבר נכשל עמהן, ועכשיו נתייחד בהיתר ולא עבר עבירה, עיי"ש. זהו התירון השלישי שכתבנו שם.

ויש להעיר, דנראה שאם אכן נכשל עמהן בעבר, יהיה אסור ביחוד עמהן מדרבנן. ואפילו אם חזר בתשובה שלימה, וכמבואר בדין של יחוד עם זכר שמותר. אך אם נכשל עם זכר בעבר, אסור לו להתייחד עם זכרים אפילו אם חזר בתשובה, והטעם, שהתירו יחוד עם זכר כיון שישראל אינו חשוד על כך. אך אם נכשל, הִנֵּה שכן חשוד ואסור. ולפי"ז הוא הדין באמו בתו, שהנראה שהוא חשוד אף עליהן.

הוא שואל שאלה טובה. מדוע אתה מתרין כי אלו נשים המותרות בייחוד מדינא, אף לו יהי כן, אך מי שנכשל בהן כבר ייאסר עליו מכאן ואילך להתייחד עמהן. ואמנם הלכה זו אינה כתובה במפורש, מכל מקום מסתבר לו כך, והביא ראיה מייחוד עם זכר. הרי בדרך כלל מותר להתייחד עם זכרים כיון שישראל לא נחשדו על משכב זכור, מלבד במקומות הפרוצים בדברים אלו. אבל מי שנכשל בעבירה זו, אומר הגר"ח פאלאגי שאסור לו להתייחד עם זכרים. וממנו נלמד גם לגבי היתר יחוד עם קרובותיו. זו אכן הערה ניאותה.

נקרא את לשונו של רבינו חיים פאלאגי בספר רוח חיים [אהע"ז סימן כ"ד], ובדורות הללו שרבו הפריצים, יש להתרחק מלהתייחד עם הזכור. והב"ח כתב דאין להתרחק מדינא, כי אם ממדת חסידות.

לאחר מכן הוא מוסיף לכתוב חידוש מעצמו בזה"ל, ונראה בודאי דהיכא שמצינו שנכשל איזה אדם באומנותו במשכב זכור, והיה מלמד או איזה משאר בעלי אומניות, שאין מניחים להתייחד עוד עם זכר. הוא מזכיר בדוקא מלמד ילדים, כי הם חסרי ישע. הוא "מלמד דרדקי", ועושה מעשים אשר לא ייעשו.

והנראה לומר בזה דכל שנכשל, גם כי עשה תשובה שלימה, הרי הוא באיסור יחוד עם הזכרים. דהיינו, אפילו שאנחנו מעריכים ומקבלים את תשובתו, אסור לו להתייחד יותר עם זכרים. ויקבל עליו בשבועה חמורה

תשובת מרן שליט"א: שאני התם שיש דבר אחד המשותף לכולם, שזוהי הנגיחה. וההבדל ביניהם אינו מהותי כמו בנ"ד, רק מינים שונים של בעלי חיים.

התייחסות למ"ש בספר גן נעול הלכות ייחוד בעניין זה, ותשובות על הערתו לגבי מה שהביא בשם מרן שליט"א. נפקא מינה לגבי חטאים אחרים שעבר האדם וברצונו לחזור בתשובה עליהם.

בספר גן נעול הלכות ייחוד [פרק א' סעיף ל"ח, דף קכ"א] כתוב כך, אדם שנכשל בעבירה הידועה עם אשה, ורצונו לשוב בתשובה שלימה, הדבר פשוט וברור שאסור לו ללכת להתייחד עם אותה אשה כדי להתגבר על יצרו ואז ייחשב לו כתשובה מעולה, ואין להתיר בזה כלל, והעושה כן הוי מצוה הבאה בעבירה ויצא שכרו בהפסדו.

בהערות למטה הוא אסף את כל הדעות בהרחבה, והביא הרבה ספרים שדנו בדבר, וכמדומני שהביא את כולם חוץ ממדרש האתמרי [שהבאנו לעיל] שלא נזכר כאן. ובסופו של דבר הוא כתב כך, דע, שאת הדעה המתירה, תחילה כתבתיה למעלה בגוף ההלכה דיש מתירים. אך כשהגר"י רצאבי שליט"א עבר בין בתרי הספר, הורה לי לא לכתבה בגוף ההלכה, שלא יטעה מאן דהו דאפשר לנהוג כן למעשה, ואז והוא רחום יכפר עוון. ולכן צא ולמד שאין בזה שום צד להקל, והעושה כן יצא שכרו בהפסדו והוי מצוה הבאה בעבירה ועבר על איסור ייחוד. כך הוא סבר וקיבל, שלא כתב זאת בגוף ההלכות למעלה, אלא רק למטה בהערות. יישר חיליה לאורייתא.

בתוך הדברים [בדף קכ"ב] הוא הביא את מה שכתבנו בעיני יצחק, כיצד הרמב"ם מסכים שמותר להתייחד עמה, ויש לו שאלה על כך, שכמדומה שזו השאלה שאתה [היינו השואל דלעיל. העורך יצ"ו] התכוונת לשאול מקודם. וז"ל, בדרך אגב אעיר במה שראיתי בש"ע המקוצר להגר"י רצאבי (חלק קדושה ס' רג' הערה א) שכתב להסביר את הרמב"ם הנ"ל דמיירי באשה שמותר לו להתייחד עמה כגון

ובנקיטת חפץ, כי מעולם – זו טעות סופר, וצריך לומר בלמ"ד, 'לעולם' – לא יתייחד עם זכרים. לא ביום, וכל שכן בלילה. אנחנו צריכים לאסור עליו להתייחד עמם, והוא צריך להישבע על כך. ובוזה תהני לן התשובה שעשה. והכל לפי ראות עיני הדיינים שבעיר, כי עליהם מוטל החיוב.

אומר בעל גן נעול, כי כשם שמצינו לגבי יחוד זכר שהותר, אך מי שנכשל, ייאסר עליו להתייחד עם הזכרים, נבוא ונלמד גם כן למי שנכשל עם בתו ואחותו, שייאסר עליו מכאן ואילך להתייחד עמן.

נראה לי בס"ד להשיב על שאלה זו, כי דומני שישנו חילוק גדול בין משכב זכור לבין יחוד עם נשים המותרות ביחוד, ונקדים לתירוצנו את דברי הרמב"ן בפירושו לפרשת נצבים [כ"ט י"ח]. הרמב"ן, ענק מבין רבותינו הראשונים, אומר יסוד חשוב מאד, ואם כל פירוש הרמב"ן היה נכתב רק בשביל חידושו זה שם, דיינו. הוא מסביר את כוונת התורה שם, לְמַעַן סְפוֹת הָרָוּחַ אֶת הַצִּמְאָה. ישנן תאוות נורמליות. טבעיות. הגיוני להתאוות אליהן. אולם ישנם כאלו שמתאוות לתאוות לא נורמליות, וזאת משום שהם שקעו בתאוותיהן כל כך, עד שהגיעו לדיוטא תחתונה זו. זה שבע, וזה צמא.

קיימות תאוות שאדם מן השורה צמא אליהן. טבעי. כך אדם נברא. אולם מי שהרפה בתאוות, בסופו של דבר הוא מתאוה אפילו לתאוות מוזרות. אפילו שנדמה כי הוא כבר "שבע", הוא ממשיך להתאוות, ולא לסתם תאוות, זה לא נעצר, אלא מוסיף לדברים משונים שאדם נורמלי לא מתאוה אליהם.

זה מה שקורה במשכב זכור. איך אנשים הגיעו לתאוה כזו לא נורמלית? מדוע הם משתוקקים לדברים כאלו שאינם בטבעו של עולם? התשובה, מרוב שהם כל כך מתועבים ומטונפים, תאוותיהם גם לא אנושיות ורגילות. הם שקועים בתאוות שאינן נורמליות בעליל.

נקרא את דברי הרמב"ן הנפלאים. פירוש 'למען ספות הרוח את הצמאה' – להוסיף הִשְׁבָּעָה עם המתאוה, כי נפש שבעה תקרא

רוח, כענין 'ורויתי נפש הכהנים דשן, ועמי את טובי ישבעו' (ירמיה לא יג), 'זהיתה נפשם כגן רוח' (שם פסוק יא), והמתאוה תיקרא צִמְאָה, 'צמאה לך נפשי' (תהלים סג ב).

והטעם, כי נפש האדם הָרָוּחַ שאיננה מתאוה לדברים הרעים לה, כאשר תבוא בלבו קצת התאוה והוא ימלא תאוותו, אז יוסיף בנפשו תאוה יתירה, ותהיה צמאה מאד לדבר ההוא שאכל או שעשה יותר מבראשונה. ותתאוה עוד לדברים רעים שלא היתה מתאוה להם מתחילה. הוא כבר "עלה דרגא". מקודם הוא לא חיפש לחטוא בחטאים כאלו, אבל עתה הוא כבר מתאוה גם לכך. כי המתאוה לזִמְת הנשים היפות, כשיהיה שטוף בזִמְתוֹ, תבואהו תאוה לבוא על הזכר ועל הבהמה. מקודם הוא אפילו לא חלם על כך, אבל עכשיו הוא כבר טובע. וכיוצא בזה בשאר התאוות. וכענין שהזכירו חכמים (סוכה נב ב), משביעו רעב, מרעיבו שבע.

זהו יסוד ושורש גדול שאומר הרמב"ן. גם רבינו בחיי שם כתב את הרעיון בקצרה, מבלי לפרט כמו שהרמב"ן פירט.

יש לכך רמז מדברי מהרי"ן [בפירושו לתכלאל עץ חיים על סדר הוידוין], בפירושו לוידוי על תיבת 'העוין'. אומרים, 'דיברנו דופי, העוינו והרשענו. מהו העוינו? גם צריך להבין את הכפילות, שכן לאחר מכן כתוב 'עוינו' פשענו.

מהרי"ן ז"ע"א מביא לכך כמה פירושים, וכיון שחשוב לנו מה שנוגע לענייננו, נקרא רק את הפירוש השלישי בזה"ל, אנחנו העוינו עצמנו, לא שטָבְעֵנוּ וּמְזַגְנוּ הכריחָנו לחטוא. דהיינו, ישנו אדם שמזגו נוח לחטוא. כגון שהוא חס מזג, ולפעמים הוא נכשל. זהו דבר נורמלי ביחס לטבעו. כמובן שזה לא תירוץ. הוא לא בסדר, ועליו להתגבר על יצרו, ללמוד מוסר, ולהתחזק. אך יש עליו לימוד זכות מסויים, כי כן האופי שלו. הוא אינו גרוע ומושחת כל כך, אלא רק לא מצליח להתגבר על טבעו. חמור ממנו שבעתיים, אדם שעושה עבירות שלא לפי טבעו.

התורה שום קורבה לא לשאר האם ולא לשאר האב, שהדין לא סילק ענין הטבעי. מבואר שדין גר שנתגייר בקטן שנולד, לא סילק את הנטייה הטבעית, ולא נולדו לו מחמתו טבע ותכונות אחרות, וכל כולו אינו אלא התייחסות מהבחינה ההלכתית גרידא.

קראנו בפרשת ואתחנן (ד' כ"ה), וכן בתשעה באב, כי תוליד בנים ובני בנים, ונשנתם בארץ. והשחתם, ועשיתם פסל תמונת כל. ועשיתם הרע, בעיני יי אלהיך להקעיסו. דרשו זאת [במסכת סנהדרין דף ק"ג ע"ב] על מלכי יהודה שהשחיתו והתעיבו כל אחד יותר גרוע מן השני. אחד מהם הוא אמון, שבא על אמו. שנאמר [דברי הימים ב' ל"ג כ"ג], כי הוא אמון, הרבה אשמה. מסביר מהרש"א [בסנהדרין שם] את כוונת הפסוק, שמעשיו רמוזים בשמו, אמון. אמון בא על אמו.

כך אומרת הגמרא שם, אמון, בא על אמו. אמרה לו אמו, כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו? אמר לה, כלום אני עושה אלא להכעיס את בוראי. מובן איפוא שמעשים כאלו אינם נורמליים, ואין להם שום תאווה.

אומר האגרות משה שם בהמשך כך, מפורש בסנהדרין דף ק"ג ע"ב, באמון שבא על אמו, שאמרה לו אמו, כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו? ואמר לה, שהוא עושה להכעיס את בוראו. הרי הודה שלא היה לו לאמו שום תאווה לבעלה.

ומשמע שגם לבתו ליכא תאווה, דהא הוצרכו בנות לוט להשקות לאביהן יין כדי שיבעל אותן, ולא אמרו לו שרוצות שיבא עליהן. מדוע לא הסתפקו באמירה, רק פעלו לשכר אותו. וגם היה זה ענין גנאי, דהרי על שקראה הבכירה לבנה מואב, אף שעצם המעשה דנשתדלה לשכב עם אביה, היה דבר טוב ורצוי, ונתן לה השי"ת שכר גדול מאד, שיצאה ממנו רות, שיצא ממנה דוד ושלמה וכל מלכות ישראל. ובעבור שהקדימה לילה אחת, קדמתה ארבע דורות למלכות, נענשה על קריאת שם זה שלא חששה לגנאי שהיה בזה.

זהו שאומרים בידוי, העוינו. עברנו את השלב של העברות ששרשם מנטיית הטבע והמוג, ונמשכנו לעבירות שאינם לפי טבענו.

נחזור לשאלה דלעיל. אם אנחנו יודעים את היסוד של רמב"ן הנ"ל, ממילא מתורצת שאלת בעל גן נעול. הגר"ח פאלאגי דיבר רק על משכב זכור אשר תאוותו היא תאווה לא נורמלית. מי שהגיע למדרגה מושחתת כל כך, סימן שהוא עבר כל גבול. והגם שהוא חזר בתשובה, מאחר שלפני כן הוא פרץ כל גבול, הוא במצב מסוכן, ושייך לאסור עליו יחוד עם הזכר. אפילו שאדם מן השורה יכול להתייחד עם הזכר, הוא אינו אדם מן השורה. אבל יחוד עם אמו בתו ואחותו הוא במדרגה אחרת. ואפילו שנראה קצת להשוות ביניהם, כי הטעם שמותר להתייחד עם קרובותיו הוא מפני שאין לו יצר הרע אליהן. ובפרט עפ"י מה שאומרת הגמרא במסכת יומא [דף ס"ט ע"ב], כחלינהו לעיניה דיצרא דעבירא, ושבקוהו. ואהני דלא מיגרי ביה לאיניש בקריבתיה. עי"ז בטבעו של אדם הוא רחוק מלחטוא עם קרובותיו. מאחר שאנשי כנה"ג ביטלו את היצר הרע בהן, מותר להתייחד עמהן.

בעל אגרות משה [אהע"ז חלק ד' סימן ס"ד] מרחיב יפה מאד בסוגיא זו, שם הוא דן לגבי גר שנתגייר, האם מותר לו להתייחד עם אמו או בתו. [מיירי בבתו שנולדה לו בגויות]. הרי הלכה פסוקה, גר שנתגייר, בקטן שנולד דאמי. יש מקום לטעון, כיון שהם אנשים זרים זה לזה, אולי יהיה אסור לאב גר להתייחד עם בתו הגיורת, וכן לאם עם בנה?

אומר האגרות משה, כי נראה לו מסביר שהיתר הייחוד עם קרובות הוא גם באופן זה, כי באופן טבעי יצר אדם לא מתגרה בהן. ואפילו שמבחינה הלכתית הם נחשבים לקטן שנולד דאמי, אעפ"כ הטבע והנטיית לא נשתנו.

וזה לשונו שם, באלו שנתגיירו עם בניהם ובנותיהם, מסתבר שאין איסור יחוד, דכיון דהא דליכא תקיפת יצר לאמו ובתו הוא ענין טבעי. ולא שייך זה למה שלדינא לא נחשבו בדין קרובים, מטעם דגר שנתגייר אין לו מן

שלבאורה כיון שהוא דבר מותר, איזה גנאי היה בזה? ומוכרחין לומר דהוא מחמת שהוא זנות בלא תאוה, שלא היה רוצה לוט אם לא היו משקין לו יין, ומטעם זה ליכא איסור יחוד.

ולכן, אף שבקרא לא נאמר היתר יחוד לבתו, וחזינן שבתו היא שוה לאמו, דהא אר"י א"ר אסי (קדושין דף פ"א ע"ב) דדר עם אמו ועם בתו אפילו דירת קבע, והוא משום שידעו שליכא מצד הטבע בעצם שום תאוה לבת, וכדחזינן מעובדא דלוט. שלכן לא שייך לאסור אף דירה בקביעות, אבל עם אחותו – שידוע הנידון האם מותר להתייחד עמה או שאסור, ונקיטין שמותר רק לפרקים – אף שג"כ ליכא תאוה, אין זה בעצם מצד הבריאה, אלא מצד אנשי כנה"ג דאהני ביה דלא מגרי בקריבתיה מכי כחלינהו ונקרינהו לעיניה, שמצד זה איכא הנאה וקצת תאוה לאינשי, אך שאינו תקיף כל כך להתגרות בהו, שלכן רק להתייחד לפרקים אף לישן בבית אחד בלילה מותר, אבל לא לדור בקביעות.

ממילא יוצא לנו כי אפילו אם אדם נכשל בקרובותיו, אין לזה השוואה עם מה שמחדש הגר"ח פלאגי, כי יש לנו כמה דרגות בענין. יחוד עם זכר, והוא הגרוע ביותר. אמו בתו ואחותו זהו יותר נורמלי. לכן יש מקום להתיר יחוד עמן אפילו אם נכשל בהן.

ובפרט שאמרנו מקודם בשם מדרש תלפיות ואזור אליהו, שמותר לבעל תשובה להתייחד עמהן אפילו לכתחילה, ולדעתו אפילו עם עריות ממש, דהיינו אפילו עם אשת איש גמורה. לכן אפשר להשתמש בסברתם עכ"פ כצירוף להיתר שלנו.

זוהי הערה אחת. אך ישנו דבר נוסף הנוגע לענייננו שצריכים לדעת אותו, את המבואר בתיקוני הזוה"ק [תיקון שבעים דף קל"ג ע"א], מהו שורש להתנהגות הרשעים במשכב זכור, או לפחות אחד מן השרשים הגורמים לזה. היום משכב זכור נקרא "נטיות הפוכות", וכפי שנראה לקמן בס"ד, עומק ההסבר הזה הוא מפני שנולדה בו בחינה של אשה, לכן נטיותיו התהפכו.

לא נקרא כעת את לשון הזוהר, אלא רק את המסקנא כפי שהיא כתובה בספרים, הם רבינו משה קורדובירו (הרמ"ק) והגר"א ושאר המפרשים. אותם שהופכים את שלחנם גורמים את ההיפוכים האלו. ישנם אנשים בעולם שיש להם נשמות של נקבות. כך אפילו שבפועל הם זכרים, בשורש נשמתם הם נקבות. לכן מעשיהם כמו בהמה, דהיינו שהזכר מחפש להיות כמו נקבה. ומפני כן הדבר נקרא בתורה 'תועבה'. וְאֵת זָכָר, לֹא תִשָּׁבּ מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה, תֹּעֵבָה הִוא וַיִּקְרָא י"ח כ"ב. כי כאשר הנקבה רוכבת ומתגלגלת בגוף של זכר, כמו שנזכר לעיל, יש לו אופי של נקבה. קולו כמו אשה, והאופי שלו כמותה. וכדומה.

הזוהר הק' עומד על דבר מעניין, ואומר כך, כד מִלִּיל, מִלִּיל בַּפְתִּיחוֹ דִּידִין. דהיינו, שהוא רגיל לדבר עם ידיים פתוחות, כי כן דרך הנקבה. אינני יודע אם דבר זה קיים במציאות ימינו, ויתכן שנשתנו הטבעים.

זו הסיבה שמברכים כל בוקר ברכת שלא עשני אשה, כי יתכן שתתעבר באדם בשינתו נשמת אשה, לכן ברוך ה' שנשארנו כשרים וטהורים, לכן מברכים שלא עשני אשה, שלא נתעברה בנו נשמת אשה.

שאלה מהקהל: איך הוא יודע זאת, שאיננו כמו נקבה, מיד כשקם ממטתו בבוקר?

תשובת מרן שליט"א: הרי לא אומרים זאת תכף ומיד, עובר קצת זמן, ואם אדם לא מרגיש בנתיים שינוי בהרגשותיו ותחושותיו, מסתמא נשאר אותו דבר כאשר היה.

הנה לנו ששורש ענין ההיפוך הוא דבר זר ומיוחד, ואי אפשר ללמוד ממנו לאיסור יחוד עם קרובותיו. לכן אי אפשר להקיש מדברי הגר"ח פאלאגי אל הנושא שלנו.

[עוד איכא למימר דהרמב"ם פליג על מהר"ח פאלאגי, ובפרט שחז"ל והפוסקים ראשונים ואחרונים לא כתבו חידוש כזה. איתמר].

שאלה מהקהל: אבל הרי כמו שאוסרים יחוד עם זכר, אף שהוא בגדר תאוה שאינה נורמלית, מטעמו של רמב"ן שאותו אדם הגיע לדרגת תאוה לא נורמלית, כך י"ל גם לגבי מי

תשובה לשאלה לגבי מ"ש בשערי יצחק בעניין קניית מטה מאדם שאינו יר"ש והחילוק המובא שם בן קבוע לעראי, ועניינים נוספים בגדרי קדושה וכו'. חשיבות עשיית התשובה באותו מקום שבו נעשתה העבירה, ודברי מהר"י אייבשיץ בספר יערות דבש לגבי מקומות של חוסר קדושה וצניעות.

ידידנו הרב יעקב לוי שליט"א, מחבר הספר גן נעול, כתב לי מכתב בנושא שמסרנו עליו בשיעור מוצש"ק ראה. אז הבאנו את הנידון בענין קניית חפצי אנשים רשעים, כמיטות, ספות וכו' ב. עלתה השאלה גם לגבי בתי מלון, שם נמצאים פורקי עול רבים, האם מותר לשכב על המיטות שלהם.

הוא כתב אלי בזה"ל, לכבוד מו"ר הגר"י רצאבי שליט"א. שלום וכטו"ס.

ראה ראיתי בחוברת שערי יצחק פרשת ראה (אלול ה'תשפ"א) גבי קניית מיטה של פורקי עול, ושאלן לחלק בטומאה בין קבוע לעראי. גם בעראי צריך לאסור. מכיון שהוא מנוסה בעניינים אלו, הוא מעורר שאלה חדשה. אך לפ"ז גם לישוב בספסלים בפארקים, יש להימנע מהאיי טעמא גופא, שבלילות נעשים שם מעשים שלא ייעשו.

מישהו רצה לחלק בין ספסל שהוא מחובר לקרקע לבין מיטה שאינה מחוברת לקרקע, שספסל שהוא מחובר אינו מקבל טומאה. ברם אינני חושב שיש קשר בין הדברים, כי הטומאה שאנחנו מדברים עליה היא טומאה מסוג אחר, ואין כל הטומאות שוות. טומאה כזו אינה מתבטלת גם אם היא מחוברת לקרקע. הטומאות שמתבטלות בהיותן מחוברות לקרקע, הן מסוג אחר לגמרי.

ותו, אם אין לחלק בין קבוע לעראי, אזי אין לחלק גם בין ישיבה בעלמא על מיטה זו – של פורקי עול – לבין שינה. וא"כ תיקשי לן האיי גמ' דברכות, לא תשב על מיטה ארמית. ושם מובא האיי עובדא דהאמורא ישב על מיטתה, ויש לפלפל.

הוא שואל שאלה מעניינת. הגמרא בברכות ודף ח' ע"ב אומרת כך, אל תשבו על מטת ארמית וכו', איכא דאמרי, ארמית ממש, ומשום מעשה דרב פפא. דרב פפא אזל לגבי ארמית. היא

שנכשל עם אחותו, שאעפ"י שהיצר לא מתגרה באדם רגיל לכך, כיון שהוא נכשל והגיע למכשול כזה, שמע מינה שגם הוא עורר בקרבו תאוה שאינה נורמלית, והיצר עלול להתגרות בו גם לכך, לכן ייאסר עליהם להתייחד. וכל מה שהתיר האגרות משה הוא רק באופן שהוא לא נכשל בהן, ממילא הוא עומד על חזקתו שהיצר לא מתגרה בו בכך, אבל אנן קיימין לאחר שהוא נכשל בהן, וממילא הוא כבר בגדר תאוה של אשה רוח. זאת ועוד שהגר"ח פאלאגי החמיר עליו להתייחד עם כל זכר, ואנחנו עכ"פ לא נאסור עליו להתייחד עם כל הקרובות, אלא רק עם אותה אחת שכבר נכשל בה.

תשובת מרן שליט"א: נכון. אבל אי אפשר להשוות אותו עם זכר. הינך רואה כי הרמב"ם לא הזכיר אלא זכר ובהמה, שמע מינה.

*

תשאלו, למאי נפקא מינה? הרי אמרנו מקודם שאין לסמוך על ההיתר הזה להלכה, ואפילו לא להביאו בגוף ההלכות?

אבל האמת כי יש מכך נפקא מינה גדולה להלכה. למשל, אדם אכל דבר שאסור לאכלו, כגון בתוך מסעדה שמוכרים בה דברי נבלות וטריפות. ועתה, לאחר שחזר בתשובה, הוא רוצה לעבור שם ולהריח את ריח המאכלים הללו, ולהתגבר אז על עצמו ולא לאכול. באופן כזה, נראה לי שחשש המכשול רחוק יותר מהנידון דלעיל, ולא נאמר בזה שאסור לאדם להכניס את עצמו לניסיון. יתכן עוד שבשאלה כזו הדבר יהיה מותר לכולי עלמא. לכן מי שחזר בתשובה, התחרט ועשה כל חלקי התשובה שהוא צריך, ועתה הוא רוצה שתשובתו תגיע עד כסא הכבוד, יכול להביא את עצמו אל הניסיון, אל המקום שנכשל בו בעבר, באותם התנאים, ובכל זאת הוא מתגבר על עצמו.

כך תשובתו תהיה גדולה עד מאד, וכן בדברים כיוצא בזה. לא בעריות, שעלול יותר להיכשל.

היתה חייבת לו כסף. ויש הגורסים ארמי, שהגוי היה חייב לו כסף. הרבה כסף. כיון שהם רצו להתפטר מהחוב, תכננו להעליל עליו עלילה. הוציאה לו מטה, אמרה לו, שב. עד שאביא לך את הכסף. אמר לה, איני יושב עד שתגביהי את המטה. הגביהה את המטה, ומצאו שם תינוק מת. לא נודע מי הרג אותו. הם תכננו לצעוק עליו ברגע שישב, מדוע הרגת את התינוק? וכך למצוא דרך מקורית להיפטר ממנו, ומן החוב. מכאן אמרו חכמים, אסור לישב על מטת ארמית. משמע איפוא כי זוהי הסיבה לבדה, אך מבלי חשש זה מותר לשבת על מטת גויים.

זו הראיה שהוא מביא, ראיה מחודדת, ואשמח לשמוע מה אתם חושבים על כך...

הערה מהקהל: אולי יש לחלק בין גויים לבין יהודים?

תשובת מרן שליט"א: יפה מאד. לגויים אין טומאה. כמובן, לא מרוב רוח טהרה שיש להם, אלא הפוך. מפני שרוח הטומאה מחפשת להידבק רק ביהודים. גופו של היהודי הוא קדוש, ורוח הטומאה מחפשת דוקא אותו. חידוש זה מפורסם משם האור האור החיים הקדוש [בתחילת פרשת חוקת], שם הוא ממשיך זאת בחיי העולם הזה, שהזבובים באים אל הדבש, ולא אל האשפה... הכלי המלא דבש, מתקבצים אליו כל הזבובים והרמשים. והמלא זבל, הגם שיכנסו לשם קצת רמשים, אבל לא ישוה לשל דבש יעו"ש. הם רוצים רק את המתוק, כדי לינוק ממנו. כך הטומאה מחפשת לינוק מן הקדושה. גוי שייגע באוכל לדוגמא, אין לכך שום משמעות, כי לא שורה עליו שום רוח רעה. היא מחפשת מקום אצל היהודי, כי הוא קדוש, וכל כח הטומאה היא רק יניקה מן הקדושה. לכן אין בעיא לשבת על מטת גויים. כיוצא בזה אומר הנפש החיים, כי חטא אחד שעושה יהודי פוגם עוד יותר ממה שטיטוס עשה בבית קדשי הקדשים. נשמת היהודי גבוהה וחצובה מתחת כסא הכבוד, ורק חטאיו מזיקים ופוגמים. למעשי הגויים כמעט אין שום התייחסות ומשמעות.

דרך אגב אציין כי גירסתנו המקובלת היא מטת ארמית, אף שלכאורה הוהאמינא כי מדויק יותר לומר מטה ארמית, וכך כתוב בקמץ [במלכים ב' י"ח כ"ו], דָּפַר נָא אֶל עֶבְדִּיךָ אַרְמִית. וכן [בעזרא ד' ז'], וּכְתַב הַנְּשִׁתָּן כְּתוּב אַרְמִית וּמְתָרָגִם אַרְמִית.

בדרך רמז אפשר לומר כי זהו מלשון תרמית...

רצו לעשות רמאות לרב פפא, וכדלקמן. שאלה מהקהל: אולי יש לחלק בין דיבור השפה לבין אשה מהם?

תשובת מרן שליט"א: יכול להיות.

מעניין שבספר מגיד תעלומה [בפירושו לברכות שם] כתב כדברים דלקמן, אף מבלי קשר לגירסתנו. וזה לשונו, קאמר ארמיית ולא ארמ"י, דיותר שכיח באשה שיהיה לה ולד. מלכתחילה הוקשה לו, מדוע רבא ציווה לבניו שלא לישב על מטת ארמית, וכי אם הוא היה ארמי זכר היה הדין שונה? הרי ארמי יותר שכיח מארמית? ותירץ על כך, שהתינוקות מצויים יותר אצל אמם מאשר אביהם.

אחרי כן הוא מוסיף לשאול עוד, ואמרו ארמיית ולא נכרית, מחמת שהחשש הוא משום רמאות. דהיינו, ארמית מלשון רמאות. צריך לעקוב היטב שלא ירמו אותך.

ברם למעשה גירסתנו ארמית היא בכל מקום, למשל, הבעל ארמית קנאים פוגעים בו. לא שייך לומר שגרסו רק כאן ארמית, מכיון שהיא רצתה לרמותו. אבל אפשר להסתייע מזאת רק בדרך אגב, בתורת תוספת ותבלין.

[לגבי אל תשב על מטת ארמית, אפשר לומר עוד כי התם מיירי מדינא, ולא מצד ענין סגולי. ויש להוסיף, כי תמיד קוראים ארמית. גם זכר בלשון ארמי, ארמי, ארמאי. וכנראה גם ארמית היינו בלשון ארמי, וממילא מובן כי כך הוא הניקוד בלשון זו. איתמר].

נחזור למכתבו של הרב יעקב לוי. עכ"פ יש לי לציין לכת"ר דבר המסייע לכל הנ"ל, שאכן יש בזה טומאה בכל הנך, ואפילו באופן עראי, מהא דאיתא בגמ' תענית (יא.), דבשעת הדין אומרים לאדם, כך וכך עשית ביום פלוני במקום פלוני. ויש לשאול, מדוע צריכים לומר

על גויה, כידוע. אמנם בסוטה דף ג: ועבודה זרה דף ה. נזכר זה באופן כללי, כל העובר עבירה אחת קשורה בו ככלב, ועמ"ש בס"ד בעיני יצחק על שלחן ערוך המקוצר הל' שמירת הנפש סימן רכ"ד הערה ר"ו ד"ה ובמסרת] – ומכל מקום עזב לעשות הרע. לאחר מכן הוא מסביר את עומק ענין 'באותו מקום'. אנחנו היינו מבינים כפשוטו, שאותו מקום, הוא בכדי שיחולו עליו אותם התנאים שהיו לו בעבר, ובכל זאת הוא שב בתשובה. כלומר, אפילו שהוא מכיר את הסביבה, מתמצא טוב ויודע את הכל, לא חושש ולא מפחד, ובכל זאת הוא עומד בתשובתו ואינו חוטא. זוהי תשובה מושלמת.

אבל הוא מסביר באופן אחר, עפ"י המהלך דלעיל, וז"ל, ובזה תבינו כי במקום שאדם חוטא שם נברא משחית, והוא שורה באותו מקום, וכונן חיציו להשחית ולהתעות בני אדם. אפילו שהמשחית שם מתעה אותו לעבור את העבירה, בכל זאת הוא מצליח להתגבר, מוכח שתשובתו חזקה ואמתית. יש לו כח רוחני גדול וחזק כנגד כח הטומאה ששם.

וכמ"ש בפעור [פדר"א פרק מ"ה] ששורה משחית בחטא ישראל, לולי קברו של משה מתיש כחו. אמרו שם, כאשר הפעור מרים את ראשו, רואה נכחו את קברו של משה רבינו, וחוזר למקומו. בכדי להכניע את הטומאה, צריך להציב ממולה קדושה. וכן בכל עון. באותו מקום בעו"ה נברא משחית המתעה להתעות האדם.

ולכך מוחה בזוהר [ח"ב דף נ' ע"א], מבלי לקבוע דירתו בבית שישבו בו רשעים, כי הוא יחטא שם. הוא עלול לחטוא כמותם.

ולכך אמרו [יומא פו ב] היכי דאמי בעל תשובה, באותו מקום דייקא, ששם חטאו ועונו, פעלו משחית לחבל ולהתעותו, והוא ניצל ממנו, זהו לאות כי הוא בעל תשובה גמור. והקב"ה מסייעו ועוזר לו בלי יכשל בס.

ולכך אמרו (ברכות לד ב) מקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, כי הצדיק אין לו כ"כ עזר מה' בדרך נסיי, וא"כ

לו את היום ואת המקום. וכבר עמדו ע"ז המפרשים.

ויש לציין מש"כ הגרי"ח מבבל בספרו בן יהוידע, שכאשר אדם עושה עבירה במקום פלוני, הוא מניח שם כח טומאה ששורה שם תמיד. וכל מי שמגיע לאותו מקום, כח הטומאה גורם לו נזק, שיהיה לו הטומאה ליכשל באותו חטא, ע"ש בלשונו. דהיינו, במקום העבירה נוצר כח טומאה המושך את העוברים שם לחטוא גם הם.

אך לקושטא דמילתא צ"ל שכל זה מדברים הנסתרים. ועכ"פ יש להיזהר מצד מעלת קדושה. דאם לא כן אין להלך ברחובות קריה (ואפילו בבני ברק). שהרי יש רוח טומאה של פריצות, פגם עיניים, לשון הרע, ועוד. על פי דברי הגרי"ח, אי אפשר בדורנו ללכת בשום מקום. השם ירחם.

נ"ב כעת נזכרתי שהגאון הצדיק הג"ר שמעון חירארי זצ"ל, היה מקפיד שהוא וכל בני ביתו לא יקחו בגדים יד שניה. לא מבעיא מחילוניים, אלא אפילו מבני תורה, ואפילו מאח לאח, כיון שהדברים מעבירים השפעות.

בברכת התורה. מנאי הצב"י יעקב לוי ס"ט. נמצא אם כן שאין הדברים אמורים אלא בתורת גדר קדושה, ולא כהלכה המחייבת את הכל.

אך לגבי הליכה ברחובות קריה, מה אנחנו יכולים לעשות? וכי תמיד נישאר ספונים בבית? אבל חושבני כי אפילו שהדבר אינו פשוט, כאמור, אך כבר נאמר [איוב ל"ז כ"א], וְרוּחַ עֲבָרָה וְתַטְהֵרם. כשם שעברו עבירות ברחובות אלו, אולי גם דיברו בהם דברי תורה, ואז הם מנקים ומטהרים את רוח הטומאה.

אמנם עצם הרעיון שמקום העבירה גורם טומאה, הוא נכון בהחלט, וכך כתוב ביערות דבש [דרוש א', דף ז'] בארוכה.

וזה לשונו בנוגע לענין שלנו, ועם כל זה, תכלית התשובה הנבחרת הוא אמרם (יומא פו ב) היכי דאמי בעל תשובה, באותו מקום, ובאותה אשה שקשור בה ככלב – [צ"ע לכאורה שהשתמש בסגנון זה, וכן גם לאחר מכן. מה שחז"ל אמרו

במקום ההוא ח"ו יהיה נפתה ע"י משחיתים האלה. אבל בעל תשובה הקדוש ברוך הוא מסייע לו בדרך נפלא ונסיי, ולכך ימלט ממנו. דהיינו, צדיק שיעבור במקום זה, עלול להיכשל בחטא על ידי המשחית שנברא שם. אבל לבעל תשובה יש סייעתא דשמיא, כח רוחני כנגד אותו המשחית.

אחרי כן הוא מסביר מדוע אחרי עשרת ימי תשובה עוברים לסוכה, שהיא מקום קדוש, וצריכים להיזהר שבעתיים שלא לעשות בסוכה חטאים ועוונות. וזה לשונו, ולכך עלינו לטהר המקומות והבתים בתשובה, בעשרת ימים אלו. ואח"כ ינתן את הבית, ילך מהבית לסוכה, כדי לטהר המקום, כי שם צלל דמהימנותא קדישא, ושם יהיה לו צל סוכה להגין ולטהר הבית.

ולכן צריך האדם מאוד לקבוע דירתו ביום ובלילה בסוכה, והפליגו חז"ל (סוכה כו א) מבלי לישן שינת עראי חוץ לסוכה, כי בשינה יותר עלולים נגעי בני אדם להחטיא לאדם. ולכך לעתיד לבוא (ע"ז ג א) שיבקשו אומות העולם לקיים המצות, ואין מקום שאין בו חטא ומשחית מהם, ולכך יתן להם ה' סוכה, אולי שם ישובו. ולכן השמרו נא בסוכה, מבלי לחטוא שם בתערובת אנשים ונשים בחורים ובתולות, שמחה של הוללות ושטות, וח"ו לשחוק שם בקארטין [משחק קלפים. העורך יצ"ו], או לדבר שם שום דבר נבלה, אוי לאותה בושא, מקום צל סוכה אשר הוא טהור ופנוי מכל נגעי אדם ונגעי בתים, לעשות גם שם חטא ועון ופשע.

ובזה תבין ג"כ מה שאמרו באותה אשה, עפ"י מה שאמרו חז"ל (ברכות ח ב) מצוה לאכול ולשתות בערב יום כפור, דיש להבין מה טיבה של מצוה זו בימי תשובה, ומחר יהיה האות הזה לטהר אותנו מכל חטא, ואיך יערב לחיך האוכלים? והלא יותר ראוי לעורר עצמו בתשובה שלמה כראוי.

מהר"י אייבשיץ מסביר בהמשך הדברים [דפים ח' וט'] כי קובעים סעודה בערב יום הכיפורים כדי לתקן את חטא אכילת אדם הראשון מעין הדעת. מי שנכשל באכילת איסור, כיצד

תיקונו? אם הוא לא אוכל, הרי גם זה מצויין, אבל אם בעת אכילתו הוא נזהר ממאכלות אסורות, זהו עצמו התיקון שלו. לכן מדקדקים בעשרת ימי תשובה מכל צד פקפוק מאכלים אסורים, וזהו התיקון. והוא כמו שהסברנו מקודם את גדר 'באותו מקום'. אותו בעל תשובה לא נמנע מאוכל, אלא שבעת האכילה הוא נזהר מדברים אסורים. גם הוא מקפיד עוד יותר, להימנע מדברים שאינם אסורים מדינא אלא רק בחומרות, וכמו שכתבו הפוסקים [או"ח סימן תר"ג] להיזהר בעשרת ימי תשובה מפת של גויים, גם למי שנוהג להתיר זאת בכל השנה באופנים מסויימים. וסיבת חומרא זו היא מפני שעתה אנחנו מדקדקים ומחמירים עוד יותר, כי רצוננו שהקב"ה גם כן ינהג עמנו לפנים משורת הדין, ובזה הננו מתקנים את איסורי מאכלות אסורות שלא נזהרנו בהם בכל ימות השנה.

שאלה מהקהל: האם בקניית מיטה מאדם בעל עבירה שישן עליה מבלי שעבר עליה עבירות גם כן יש את החשש האמור, או שלא?

תשובת מרן שליט"א: אולי גם בכך ישנה דרגת חסידות להימנע, אך למעשה אין בעיה. כל דברינו הם רק אם נעשתה שם עבירה, כי בעצם הישיבה אין כלום. ובכל זאת, אם אתה שואל בדרגות שהן גבוהות יותר, גם מכך יש ענין להימנע, אבל אין סוף לדברים אלו.

מישהו שאל אותי לגבי קניית מכונית מאדם חילוני, מה לעשות? אמרתי לו, תחילה תנקה את האוטו היטב, תשנה מה שאפשר, כמו שרגילים לעשות כאשר קונים דירה, שבהתחלה צובעים ומסיידים את כל הקירות, וגם עושים חינוך הבית. תלמדו שם קצת, ותקראו כמה פרקי תהלים.

גם בקונטרס היחיאלי לרבי יצחק אלפיה [סודות המנהג לטעם חינוך הבית, דף ה' ע"ב] מסביר באות ב' את הענין, ומדוע בכלל צריכים לחנוך את הבית, קל וחומר מי שלא קנה, אלא רק שוכר או שואל דירה. אפילו כשקנה בית מוכן, משום שיש חשש מפועלי און שבנו את הבית, או נכרים, או פועלים שאינם מהוגנים, אולי נמשך רוח רעה וסטרא אחרא, וקליפות בבנין

המחבר הוא ידידנו הרה"ג יעקב לוי שליט"א, וצריכים להדגיש שוב את מה שאמרתי מקודם כי יש לו נסיון גדול בעניינים אלו. בזמנו נשיעור מוצש"ק בשלח התשפ"א] כבר אמרנו שצריכה לצאת חוברת כזו, וברוך ה' שהדבר יצא כעת אל הפועל.

נשים, גם כשרות, הן קלות דעת. לא מבינות לפעמים לאיזה נסיונות הן נקלעות. הן הולכות לעבודה, ובמקומות האלו מצוי מאד חוסר צניעות. לכן הוא מרחיב בכל פרטי ההלכות, ועד כמה צריכים להיזהר במקומות עבודה אלו, וגם באופן מעשי לדעת ולהכיר את המכשולות שיכולים להיות. מי שאינו יודע כמה קשיים יש במקומות העבודה, לא יאמין למשמע אזניו.

וכאילו לא די בזאת, לצערנו נוספה עלינו בעיה אחרת. הגויים, הישמעאלים... בכל מקום הם מסתובבים, ומנסים לפתות את בנות ישראל. למשוך אותן ברשת שלהם באמצעות כל מיני התחכמויות וערמות. כפי מה שכתוב בחוברת זו, הם עושים זאת אפילו ליד סמינרים.

יכולים להיות דברים שלא יעלו על הדעת. למשל, מבקשים מן הבת טלפון, אומרים לה, בבקשה, יש לי משהו דחוף, תוכלי לתת לי את הטלפון לרגע? הוא לוקח את המכשיר ומתקשר אל מספר הטלפון של עצמו, ואחרי כן הוא מחזיר לה את המכשיר. עתה, הוא כבר יודע מה המספר שלה. הוא רשום על צג הטלפון שלו, הוא חוזר אליה. ומי יודע מה יהיה בסוף... ישנן כל מיני תַּכְמוֹת, ואסור לשבת בחיבוק ידיים.

בדף מ"ד שם הוא הביא את מה שהבאנו בזמנו [שיעור מוצש"ק בשלח התשפ"א] בזה"ל, הישמעאלים קיבלו התלהבות חזקה מאד לפתות את בנות היהודים, ואף לחטוף אותן בכל עת שהדבר עולה בידם, באמרם שהיהודיות הן יפות טובות ומכובדות. וזאת הם אומרים, כי מייסד דתם ציווה אותם לקחת את בנות היהודים ולהתחתן בהן. לכן זו נחשבת אצלם מציאה נדירה, שכולם קופצים עליה בכל נפשם ובכל מאודם.

הזה, להסיר אותם מעל הבנין עושים התיקון, בחינוך הזה, בלימוד תורה ובנתינת צדקה, וסעודה של מצוה, מתקן כראוי, שתהיה השראת שכינה.

גם אם קנית משוכלל, שכבר גרו בו. מאנשים כשרים. בכל זאת, השתנו הבעלים, ופנים חדשות באו לכאן. ובכדי שלא תשלוט עין הרע. אולי לא תיקן כראוי. ואולי הראשון תיקן רק לעצמו, ולא לאחרים. להצלחת הקונה ולטובתו, שיעשה סדר לימוד. ואפילו קנה מיד יהודי, ק"ו מיד גוי, שבודאי שרתה שם סטרא אחרא, ורוח רעה מפעמת בביתו וכו'.

שאלה מהקהל: מכאן שאין חילוק בין יהודי לגוי, והרב אמר מקודם שבגוי אין טומאה. תשובת מרן שליט"א: כאן מדובר על דירה בבית של גוי, שזה דבר קבוע. משא"כ למעלה שדיברנו על ישיבת עראי על מטתו.

אחרי כן הוא כתב כך, כי לא רק זה, אלא אפילו השוכר דירה או שואל, גם אם זה זמני, טוב לו לעשות תיקון הבית, לטהר את כל מה שנעשה בעבר. יעוש"ב.

[הוספת העורך: לגבי קניית מטה שישנו עליה עוברי עבירה, וכן שהייה בבתי מלון, קל וחומר במקומות שידועים ליודעים ומועדים לעבירות רח"ל, אפשר להטעים את סיבת ההימנעות מכך על דרך הפשט, שהדבר יכול לגרום הרהורים אסורים לאדם. וכע"ז מצינו שרצוי להימנע לישן על מיטות המיועדות לאיש ואשתו. וככל הנראה זהו שורש החילוק בין עראי לקבע, שבדרך עראי אין חשש הרהור משא"כ בקבע דחיישינן להכי. ובודאי שבישיבה גרידא על ספסל לכמה רגעים אין חשש הרהור. וצריך עיון. שאול רצאבי נר"ו].

בשבח קונטרס "בין שבעים זאבים" – הליכות והלכות יציאת נשים לעבודה, מאת הרה"ג יעקב לוי הי"ו.

לפני שנסיים, נדבר על שני דברים אחרונים. ישנו ענין נוסף שצריך לחזור עליו בתשובה. יצא לאור קונטרס 'בין שבעים זאבים', הכולל הליכות והלכות יציאת נשים לעבודה. רק שם החוברת הוא מבהיל. בין שבעים זאבים...

בזמן האחרון נודע לי תירון נוסף לשאלה הכאובה הזו, מדוע הערבים מחפשים דוקא את בנות היהודים? מה חסר להם בתוככי הכפרים הערביים?

אמרו לי דבר שלא ידעתי ממנו, כי התשובה האמתית היא פשוטה מאד. בכפר שלהם, אם הם ינסו לעשות דבר כזה, ישחטו אותם... מי שינסה להתחבר עם מישהי ולדבר עמה דברים שאינם מתאימים, אחת דינו להמית ע"י קרובי משפחתה. הערבים אינם צריכים סנהדרין כדי לדון מי חייב מיתה ומי לא... הם שוחטים אחד את השני. לא יקום ולא יהיה. לצערנו, כיון שאצל יהודים המצב אינו כך, והשטח פרוץ ומופקר, בעוונותינו הרבים, היגענו לכך, וצריך עינא פקחא, ולדעת מה קורה, להיזהר ולהזהיר.

בשבח "סדר סליחות ללילי אשמורות" שיצ'ל השבוע ע"י מוסדות יד מהרי"ץ, המעלות המיוחדות שבו, נוסחאות שלא ידעו מהם בעבר ואפילו שגיאות וכו'. ביאור מקור שם זה 'סדר סליחות ללילי אשמורות', והרחבה לגבי גידסת קריאת שם השם במלים 'אשרי העם שי"י אלהיו' בהוצאת אל"ף ממש.

עוד נושא שרציתי לדבר עליו, שיצא לאור בס"ד עכשיו סדר סליחות, נקוב בשם, סדר הסליחות ללילי אשמורות. ידידנו הרב שילה יגאלי יצ"ו משקיע את כל מרצו בענין המגבית, כדי לפתח ולקדם את הפעולות שהוא עושה כל ימות השנה בלי תקציב ובלי עזרה מסודרת, ועתה לצורך המשך ותנופת הפעילות, הוא הוציא את סדר הסליחות הנז"ל. דבר בעתו מה טוב.

לא לחנם שמו נקוב בשם, סדר אשמורות המדויק. נר"ל שסדר הסליחות שיצא עתה לרגל המגבית, הוא בנוי ומושתת על סדר אשמורות המדויק שיצא לאור בעבר בכמה מהדורות, וכעת נוספו עוד קצת תיקונים חדשים, וכדלקמן. העורך יצ"ו. דומני כי זו היתה הפעם הראשונה שנדפסו נוסחאות הסליחות המדויקות, ובעבר לא ידעו מהם, וגם לא שמו לב שנפלו שגיאות פה ושם.

פירטתי חלק מן השגיאות בהסכמה לספר. לדוגמא, בסליחה המתחלת 'אשמנו מכל עם' חסרו שתי מלים. וכן כתוב, 'יחיש משיח צדקו,

ויבנה לנו מקדש הדומו, אף שהדבר אינו מתאים לפי החרוז. 'דגלי גדודיך', במקום 'דגלי המוניך'. כל אלו ודומיהם הם שינויי נוסחאות שלא שמו לב אליהם בעבר.

במהדורא החדשה הזו שנדפסה כעת ישנם תיקונים רבים נוספים, שגיאות והוספות, או שינויים אחרים שנראו לי שצריכים לעמוד עליהם. למשל, בדף ח' מובאת הסליחה, 'עמוד למשפטו וְחִיָּה, ועוזב מרד ומעל'. בתיבת וְחִיָּה הוספנו געיא, כלשון הפסוק [בראשית כ' ז'], וְיִתְפַּלֵּל בְּעֶדְךָ וְחִיָּה. כמ"ש מהרי"ץ שם בחלק הדקדוק. לשים לב לא לטעות לומר תיבה זו מלרע. עוד שם בדף י' בסליחה המתחלת 'בן אדם' וכו', 'ברח ופחד מאַסוֹנִים'. האל"ף בשוא פתח, ולא בקמץ. ועוד כהנה וכהנה תיקונים מן הסוג הזה, וכדומה.

בסליחת 'אלהינו שבשמים', לצערנו נפלה שגיאה, שאינני יודע כיצד היא נכנסה ונשתרשה. כולם רגילים לומר, 'ראה בְּעוֹנֵי עַמְךָ יִשְׂרָאֵל'. אך זו טעות, כיון שאיננו מדברים כאן על עניות שהיא ההיפך מעשירות, אלא על קושי השעבוד, כמו שכתב מהרי"ץ בפירושו במקום. לכן צריכים לומר 'בְּעוֹנֵי, מלשון הכתוב [שמות ג' ז'], רָאָה רָאִיתִי אֶת עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם.

*

רצוני להעיר על דבר נוסף בדרך אגב, אף שהוא אינו קשור במישרין לתיקונים בנוסחאות הסליחות.

כותרת סדר הסליחות החדש שיצא היא, סדר סליחות ללילי אשמורות. זהו אינו הסגנון של מהרי"ץ אשר כתב, בהקדמתו לענין הסליחות דאלול. אמנם סגנון זה דלעיל נמצא בתכאליל כת"י העתיקים עוד מלפני מהרי"ץ. וכן הם גם נקראו בסידורי הספרדים הישנים. גם הם כתבו כך, סדר סליחות ללילי אשמורות.

ברגע הראשון יכולים לחשוב כי מלים אלו אינן מדויקות. מדוע אומרים לילי אשמורות, הרי האשמורות הן בתוך הלילות? כידוע, הלילה מתחלק לשלוש או לארבע אשמורות, ולפי זה לכאורה היה יותר ראוי לומר, "סדר סליחות

לתפילות שמתפללים מדי יום, אך כיון שהוא נוגע גם אליהם עמדנו עליו שם.

בדף י' כתוב, אֲשֶׁרִי הָעֵם שֶׁכָּכָה לוֹ, אֲשֶׁרִי הָעֵם שֶׁיֵּי אֱלֹהֵיו. בדרך כלל רגילים לומר את תיבת שֶׁיֵּי באופן שהאל"ף הראשונה משם הוי"ה נעלמת, וכאילו כתוב 'שְׁדוֹנִי'. אולם כתובה כאן הערה בזה"ל, מוציאים את האל"ף במבטא, וקורים שְׁאֲדוֹנִי. למעשה סגנון הלשון פה אינו מדוייק, ממנו משמע כביכול שכך נוהגים לעשות, כי האמת שהעולם בקהילותינו רגילים לומר 'שְׁדוֹנִי', אלא המכוון הוא רק שצריכים לתקן זאת ולומר שְׁאֲדוֹנִי. להוציא את האל"ף במבטא. כוונתנו בהערה זו היא שכן צריך לעשות.

שאלה מהקהל: אבל יש שם אל"ף נעלמת? תשובת מרן שליט"א: נכון, אבל חכמי הדקדוק אמרו בזה כלל. 'מש"ה מוציא, וכל"ב מכניס'. הזכרות ה', ולא דוקא הם, פותחות בשבעת אותיות השימוש, בי"ת, ה"א, וא"ו, כא"ף, למ"ד, מי"ם, שי"ן. באותיות מש"ה מוציאים את האל"ף הראשונה משם ה' במבטא, ובאותיות וכל"ב לא מוציאים את האל"ף הראשונה במבטא.

למשל בפרשת מסעי [ל"ז ב'], וְאֲדֹנֵי צִנּוֹה בִּי. וכן בפרשת וארא [ח' ו'], פִּי אֵין פִּי אֱלֹהֵינוּ. במקומות אלו לא שומעים את האל"ף הראשונה בשם ה'. יש אל"ף רק ברקע, אבל לא שומעים אותה ממש. אבל 'מש"ה מוציא, כמו בפסוק [מלכים א' ב' ט"ו], פִּי מִיֵּי הַיָּתֶה לוֹ. וכן [שם פרק ה' פסוק ז'], הָאֱלֹהִים אֲנִי לְהִמִּית וּלְהַחְיֹת. במקומות אלו האל"ף יוצאת במבטא. אך בפסוק [בראשית ג' ה'], וְהִיָּתָם כְּאֱלֹהִים, לא שומעים את האות אל"ף. וע"ע מנחת שי וחלק הדקדוק למהר"ץ בירמיה ח', ובסוף ספר שופטים וריש מלכים, ובעץ חיים ח"א דף ע"ו עמוד ב' ד"ה מי כְּאֲדוֹנֵנוּ.

זהו שאמרו כל חכמי הדקדוק, 'מש"ה מוציא וכל"ב מכניס'. זהו לשון יפה, שלקחוהו עלפי מדרש חז"ל, שם מובא שאלדד ומידד נתנבאו ואמרו שמש רבינו הוציא את עם ישראל ממצרים אבל הוא לא יזכה להכניסם לארץ

לאשמורות שבלילות". כמו לשון הפסוק, שהוא ותהלים פרק צ"ג, וְאֲשֶׁמֹרָה בְּלִילָה. מדוע אומרים לילי אשמורות?

אבל במחשבה שנייה, כאשר מתבוננים רואים שזו אינה טעות, ואדרבה, אולי ישנו ענין לומר דוקא לילי אשמורות. ישנם מושגים ולשונות שמובנן האמתי השתנה מרוב השימוש שלהם, וכדלקמן. ממילא גם כאן המובן השרשי השתנה, והדבר מראה לנו עד היכן הקימה בלילות לומר סליחות תפשה חשיבות, עד כדי שהלילה כולו מכונה על שם האשמורות.

דוגמא למשל היא מן המלה בראשית. המובן האמתי של המלה השתנה. הבי"ת שבו היא בי"ת שימושית, וכאילו כתוב בזמן ראשית, דהיינו בהתחלה. וא"כ קשה מדוע אומרים בעלינו לשבת, 'לתת גדולה ליוצר בראשית'? וכי מטרת כוונתנו בזה לשבת לאדון הכל, שהוא יוצר בהתחלה? הרי זו לשון משובשת ח"ו. ויש עוד, כגון מעשה בראשית, ששת ימי בראשית. אלא מאי? מכיון שהמושג 'מעשה בראשית' כל כך נפוץ, מרוב השימוש בו נהיה מושג חדש. בראשית. בריאת העולם מכונה בראשית. למרות שעפ"י הדקדוק משמעות המלה אינה בריאת העולם, אבל מרוב השימוש בו נולד מושג חדש. ואחרי שהוא נולד, משתמשים אתו לפי ההבנה החדשה שלו.

כך גם כן נתנו את החשיבות ללילות חודש אלול, שייקראו על שם האשמורות. ואעפ"י שהאשמורות הן חלקים בתוך הלילה, כאן קראו ללילות אלו, לילי אשמורות. נולד מושג חדש, מפני שחשיבות לילות אלו היא האשמורות שבהן.

וואפשר שהכוונה ללילות שמקדמים בהם אשמורות, וכגון שאומרים אז פסוק קדמו עיני אשמורות וגו'. ולפירוש מעב"ת יש להוסיף שאפילו הסליחות עצמן כבר נקראות אשמורות. איתמר.]

*

נגמור בנושא אחרון, הקשור גם הוא לסדר האשמורות המדוייק שיצא לאור בס"ד. ואף שהוא אינו נוגע רק אל האשמורות אלא

ישראל, אלא רק כלב. חכמי הדקדוק לקחו מכך רעיון, שאותיות מש"ה הן מוציאות, ואותיות וכל"ב מכניסות. לכן באופן שבאה אות מי"ם למשל לפני שם ה', הרי שומעים את האל"ף במבטא.

וזה לשון הרד"ק בספר מכלול [דף מ', כפי שהוא בדפוס ליק, הנפוץ בזמננו] בנוח האל"ף בתחילת התיבה, אותיות וכל"ב יהיו פתוחות, ואדני" אלהים אמת, ואדני צוה בי"י, לאדוני לעשו, אך בי"י אל תמרודו, כי אין בי"י אלהינו. לא שומעים את האל"ף. והמסורת, כל לשון אדנות, בוכ"ל, לא מפיק אל"ף, חוץ משבע שיוצאים מן הכלל. ועם מש"ה מפיק, בר מן חד, הי"י אין בציון. זהו פסוק בספר ירמיה [ח' י"ט], הִי אֵין בְּצִיּוֹן, והוא יוצא מן הכלל בכך ששם האל"ף אינה נשמעת. [ועיין עוד בשיעור מוצש"ק מטות התשע"ג].

נחזור לענייננו. כאן שם ה' בא לאחר האות שי"ן, לכן צריכים להוציא את האל"ף במבטא, ולקרוא שְאֵדוֹנִי אֱלֹהֵינוּ.

כאמור לעיל, העולם אינם רגילים לקרוא כך. תוכלו לשמוע זאת בתפילה ובהוצאת ספר תורה, אנשים אומרים 'שְדוֹנִי'. אבל שלחתי מישהו שידבר עם מארי יחיא אלשיך זצ"ל, והעיד בפני שהוא שמע אותו אומר שְאֵדוֹנִי אֱלֹהֵינוּ. כמרכן הרב נתנאל אלשיך יצ"ו אמר לי בהדיא, כי אכן אביו אומר שכן צריך לגרוס. ובהחלט הוא צודק כדלקמן.

בזמנו דיברתי עם הר"ר שמעון צאלח זצ"ל, והוא אמר לי, "כך המנהג, לומר 'שְדוֹנִי', וכבר בתימן דיברנו על הנושא, ושמעתי מן הזקנים כי פסוק זה יוצא מן הכלל".

אמרתי לו, אם כן, נפל כל הכלל של חכמי הדקדוק שאמרו, מש"ה מוציא וכל"ב מכניס, מפני שאין בשום מקום במקרא שי"ן לפני שם ה' מלבד בפסוק זה. לדבריהם, אין שום שי"ן שתישאר בתוך הכלל, ממילא לא שייך לומר שהפסוק שלנו יוצא מן הכלל. רק במי"ם ובה"א הבאים לפני שם ה', שמוציאים את האל"ף במבטא שייך לומר שישנם מקומות היוצאים מן הכלל, אבל באות שי"ן הדבר אינו מתקבל.

לכן בכל הספרים והסידורים הרגילים יש כאן שוא תחת היו"ד.

מלבד מהר"י אלשיך שקרא לנכון, שְאֵדוֹנִי אֱלֹהֵינוּ, שמעתי עוד קצת שקראו כך, אבל רוב העולם אצלינו אינם מוציאים את האות אל"ף במבטא.

למעשה, מי שיבדוק בספרי התיגאן יראה שהם חלוקים בכך. הדרך לראות ולהבחין אם מוציאים את האות אל"ף במבטא או שאין מוציאים אותה היא על ידי כתיבת ניקוד שוא באות יו"ד. דהיינו, שם ה' נכתב באותיות הוי"ה, והיו"ד נכתבת במקום האל"ף הנקראת. אם צריכים להוציא את האל"ף במבטא, כותבים שוא, ואם מדלגים את האל"ף לא מנקדים את היו"ד בכלל.

וכיון שהתיגאן חלוקים בכך, יבוא ויכריע בן אשר. והנה בכתרו כתוב שוא מתחת היו"ד, וכן ראיתי בתאג כתובים בתאג של בניה הסופר [אשר סביבותיו כתב מהרי"ן הערותיו הנק' חלק הדקדוק]. מוכח שהם קראו שְאֵדוֹנִי אֱלֹהֵינוּ. כיון שצריכים לסיים, הזמן קצר והמלאכה מרובה, נעמוד בנקודה זו. נראה לי שצריכים לתקן ולגרוס שְאֵדוֹנִי אֱלֹהֵינוּ. ואפילו שסופרי התיגאן חלוקים בכך, בכל זאת סוף סוף בהרבה תיגאן כתוב שוא תחת היו"ד. ובכלל קשה לסמוך על הסופרים, כי זהו נושא דק מן הדק, ויש מקומות יוצאים מן הכלל, ונראה שנפל בלבול. אי אפשר להתעלם ממה שאומרים כל המדקדקים כלל, 'מש"ה מוציא וכל"ב מכניס'. לכן הנכון לומר שְאֵדוֹנִי אֱלֹהֵינוּ.

ישנו חידוש בהעתק כתר בן אשר הנקרא "לניגוד" [כי שם הוא נמצא כיום בארץ רוסיה], שנכתב במצרים. שם לא זו בלבד שכתוב שוא מתחת היו"ד, אלא יש שם שוא פתח. מובן איפוא שהאמת יורה דרכו, שצריכים להוציא את האל"ף במבטא. לא מצאנו מי שחולק בהדיא על כלל זה.

אמנם מאידך, אינני יכול לומר שהקורא 'שְדוֹנִי' טועה, כי סוף סוף גירסא זו כתובה בחלק מן התיגאן. אבל חושבני כי יותר מדויק להוציא את האל"ף במבטא, בפרט עפ"י מה

יתכן עוד סיבה, כי בארמית תיבת דִּי"י מקובל אצלינו לא לבטא את האל"ף, וזה הרי אינו בכלל מש"ה וכל"ב, וכיון שזה מקביל לשי"י, הדל"ת בארמית מקבילה לשי"ן בלשה"ק, והרי ניקוד סגול ופתח שווים אצלינו, השפיע זה על זה. וזהו החידוש השני.

חידוש שלישי. בהגהות סידורו של רבי שבתאי סופר [דף קכ"ט, ונדפס גם בקובץ צפונות י"ז כ"א], מסביר את הסיבה מדוע לפעמים לא מבטאים את האות יו"ד, כי השי"ת הוא נסתר ונעלם מצד עצם כבודו. וכן דרשו חז"ל [פסחים דף נ' ע"א] על הפסוק [שמות ג' ט"ו], **זֶה שְׁמִי לְעֹלָם, לְעֹלָם כְּתִיב**. לכן במקומות שאפשר להעלימו אפילו רק בחלק מן האותיות, עושים זאת, כי מעלימים את שמו ככל האפשר. ומפני שהאל"ף היא אחת מאותיות הנחות בַּטָּבַע, כידוע בחכמת הדקדוק, לכן בשמותיו של הקב"ה, כשתבוא אחת מאותיות וכל"ב לפני אלדוּת ואדנות, מניחים אותה נחה, ואין מוציאים אותה מן הפה, כדי שלא להוציא עכ"פ כל השם מן במקום שאפשר.

הוא מאריך שם, ובהמשך מזכיר גם הוא בהדיא, לכן אשרי העם שֶׁה' אלהיו, האל"ף נקראת בחטף פתח וכו' יעו"ש.

אבל מצד שני ישנם מקומות שעושים בדיוק הפוך. במקום להעלים את תחילת שם ה', האל"ף הראשונה משמו היא בגעיא. ומצוי בעיקר בספר תהלים, וגם בעוד מקומות, כגון בספר יונה [ד' ו'], **וַיִּמַן יְיָ אֱלֹהִים קִיקִיּוֹן**. כמו שהעיר עליה מהרי"ץ בחלק הדקדוק. אנחנו רואים לנגדנו את שתי הקצוות. במקומות מסויימים מאריכים באל"ף הראשונה משם ה' יותר מדאי, ובמקומות אחרים מעלימים אותו יותר מדאי.

אנחנו מבינים איפוא כי יש בכך ענין פנימי עמוק. במקומות ששם ה' כתוב בגעיא, כאילו נשמעת צעקה. געיא בראשי תיבות, גר, עני, יתום, א'למנה. רומזים אל השכינה שהיא צועקת בגלות. יתכן באופן אחר, שאנחנו צריכים לצעוק בשבילה. במקומות כמות אלו מאריכים באל"ף יותר מן הרגיל, בגעיא,

שאמרנו מקודם שבן אשר חתום על כך, וכן הוא בתאג של מרנא בניה הסופר. כך צריך לקרוא, וזוהי הערתנו שם בסדר אשמורות המדוייק, **מוציאים את האל"ף במבטא**. וכוונתנו שצריכים להוציא את האל"ף במבטא.

*

אבל בשביל לעמוד על שורש הענין יותר, אביא בפניכם שניסדשלושה חידושים. בכתר בן אשר ישנו כאן משהו הנראה מוזר. בספרי התיגאן יש געיא כאן באות שי"ן, לכן לשיטתם בין אם מוציאים את האות אל"ף במבטא ובין אם לא מוציאים אותה במבטא, גועים באות שי"ן שבתחילת המלה. אבל בכתר בן אשר יש תחת השי"ן שני ניקודים, גם סגול וגם שוא. מתחת ליו"ד יש שוא נוסף. שִׁידוּד. ותמוה, כיצד יכולות להיות שתי תנועות שוואיות בשוא המתנועע אחת אחרי השנייה? אם השי"ן מנוקדת בסגול, בהכרח שהתנועה עומדת. לא מציאותי שהשי"ן תהיה מנוקדת גם בשוא, בזמן שישנו שוא נוסף אחריה. איך בן אשר כתב דבר מוזר כזה, שוא וסגול תחת השי"ן, ואחרי כן עוד שוא תחת היו"ד? דבר כזה אינו יכול להיות.

עלה בדעתי בס"ד רעיון, שבן אשר רצה ללמדנו בזה שלא לגעות באות שי"ן, וצריכים לקרוא אותה בחטף. בכדי להסביר את הקריאה הנכונה הוא לא רצה להשמיט את הגעיא בלבד, כי מעצמנו היינו יכולים לטעות ולהוסיף געיא, כמו הרבה מקומות שלא כתוב שום געיא ובכל זאת מוסיפים אותה בקריאה עפ"י מלים דומות אחרות. כיון שהיינו יכולים לטעות, בן אשר רצה ללמדנו שקריאת האות שי"ן היא בחטף ואין לגעות בה כלל, לכן הוצרך להוסיף בה ניקוד שוא.

לפי זה מובן מהיכן נולדה הטעות להשמיט את האל"ף. בן אשר הוא הדייקן הגדול ביותר בעולם. ראש בעלי המוסרה. הקריאה הנכונה ביותר היא לחטוף את השי"ן ובד בבד להוציא את האל"ף במבטא, לכן ברבות השנים האל"ף נעלמה מפי הציבור.

ובמקומות אחרים, שסימנם וכל"ב מכנים, מפחיתים ומעלימים את האל"ף, מפני כבודו יתברך. קיצרתי כאן, מחוסר זמן, וגם כי הרחבתי על כך בנפלאות מתורתך פרשת ויקרה ע"פ וְאֵת הָאֱלֹף.

על פי זה יתבארו כל המקומות היוצאים מן הכלל, מדוע ישנם מקומות כך וישנם מקומות כך. אם היינו מבינים את סודות התורה, כל הכללים והיוצאים מן הכלל היו מובנים כמין חומר. היה ברור ונהיר מדוע במקומות מסויימים יש געיא ביו"ד, ולכן צריכים להאריך בקריאת אל"ף יותר מן הרגיל, ומדוע במקומות אחרים נוקטים הפוך, שמעלימים את האל"ף.

אלו סודות התורה, אך מי שמצליח לפחות "להריח", רואה ומבין איך התכנית מושלמת, ואיך כל פסוק ותיבה משלימים האחד את השני עד שהכל בנוי כבנין אחד לתפארת.

בשבח הספר "בשעה אחת" – הלכה יומית לבני ק"ק תימן יע"א מלוקט מתוך ספרי מרן שליט"א, בהוצאת הרה"ג יקיר דב שונים הי"ו.

מראים ומזכירים לי כי יש לנו ברוך ה' עוד בשורה טובה, שלישית במספר, הפתעה שלא התכוננתי אליה, ולכן נדבר עליה בקצרה.

יצא לאור ספר 'בשעה אחת'. ידידנו הרה"ג יקיר דב שונים יצ"ו מהעיר אשקלון זכה לסדר הלכה יומית, לכל יום ביומו, לקריאה בציבור בסיום תפילת שחרית, אסף ודלה מן הספרים כגון ש"ע המקוצר, עולת יצחק, פסקי מהרי"ן, ומעוד רשימת ספרים, ואפילו גם מן הספר בנין משה הלכות שבת. סידר את הכל, כשלחן הערוך. אנשים יכולים לקרוא מתוכו הלכות מסודרות בכל יום במשך כל ימות השנה.

כלל לא פשוט לערוך ספר כזה. הוא לא "מעתיק" גרידא. הוא טרח להתאים את ההלכות שיהיו 'דבר בעתו מה טוב'. לכל יום את ההלכות שלו, מה מתאים לערב שבת, ומה מתאים לחודש אלול, ומה שייך לחול המועד. וכדומה. ועוד הוסיף נופך משלו על כמה דברים שצריך ליתן לב שלא לטעות. ממש מסודר בטוב טעם ודעת.

הספר נקרא 'בשעה אחת'. יש קונה עולמו **בשעה אחת**. שעה בראשי תיבות, ש'לחן ע'רוך ה'מקוצר. הלומד בספר זה בזמן קצר מדי יום, כי הספר מסודר לכל ימות השנה, שתי הלכות בכל יום, יש לו חלק לעולם הבא. חיבור הפלא ופלא, וזכות הרבים תלויה בהם.

כתוב על הכריכה, 'חלק ראשון', מכלל דאיכא שני... ספר זה שהוא חלק ראשון מיועד לשנת ה'תשפ"ב הבעל"ט, לכן הוא גם הוסיף בה את הלכות שמיטה, ולשנה הבאה הוא מתכוון להוסיף בקודש, ולהוציא לאור את החלק השני. יהי רצון שחפץ ה' בידו יצליח.

כמו שדיברנו, ההלכות כל כך מותאמות ומסודרות. הכל מוכן כשלחן הערוך. נותר לנו רק "לשבת ולאכול", אכ"ר.

השם ב"ה יזכה אותו ואת כל המסייעים, להוסיף כהנה וכהנה, שיעלו במעלות התורה וירא"ש, וימשיכו לזכות את הרבים, אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון. ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור. פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבם לטובה, אכ"ר.